

Bezpečné obaly a materiály určené pro styk s potravinami ve světle zeleného údělu

Studie

Tato studie byla realizována v červnu 2023 k naplňování priorit Národní politiky kvality koordinované Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR prostřednictvím Rady kvality ČR a zpracována za finanční podpory Rady kvality ČR.

Bezpečné obaly a materiály určené pro styk s potravinami ve světle zeleného údělu

Obsah

ÚVODNÍ SLOVO 1. MÍSTOPŘEDSEDY RADY KVALITY	3
1. ÚVOD K TÉMATU - Popis projektu	4
2. SHRNUÍ	5
3. PODSTATA EVROPSKÉ REGULACE	6
3.1. Materiály a předměty určené pro styk s potravinami	6
3.2. O materiálech a předmětech z recyklovaných plastů	9
3.3. O obalech a obalových odpadech	10
3.4. Plasty na jedno použití – boj proti dopadům na životní prostředí	12
4. DALŠÍ VÝVOJ REGULACE A DISKUSE K TOMU	14
4.1. Materiály pro styk s potravinami	14
4.1.1. Situace ohledně revize	14
4.1.2. Pohled spotřebitelů	14
4.2. Cirkulární ekonomika a potravinové obalů a obalové odpady	16
4.2.1. K udržitelné spotřebě potravin	16
4.2.2. Návrh nařízení ke snížení objemu obalových odpadů	17
4.2.3. Zamezení plastových předmětů na jedno použití	19
4.3. Jak se nám to líbí? Aneb „Dost bylo plastů“? Aneb „Zálohování je cesta“?	20
4.3.1. Odborné stanovisko k zamezení jednorázového plastového nádobí a náčiní	20
4.3.1.1. Použití plastového nádobí, obalu či podobně předměty, které si donese sám spotřebitel	20
4.3.2. Zálohování PET lahví a plechovek	21
4.3.2.1. Příklad, jak funguje zálohování PET lahví a plechovek na Slovensku	21
4.3.2.2. Pohled obchodu na zálohování PET lahví a plechovek	22
4.3.2.3. Pohled spotřebitele	23
4.3.3. Pohled průmyslu	24
4.3.4. Shrnutí za spotřebitele	26
5. MATERIÁLY PRO STYK S POTRAVINAMI - SHRNUÍ PRO SPOTŘEBITELE	27
5.1. Spotřebitelská rizika	27
5.2. Dotčené materiály	28
5.2.1. Plasty	28
5.2.2. Hliník	29
5.2.3. Materiály a předměty na rostlinné bázi	29
6. Závěry a doporučení z kulatého stolu	33
6.1. Kulatý stůl	33
6.2. K edukaci spotřebitelů	34
ZDROJE A ODKAZY	35
AUTOR	37
Příloha 1	38
Příloha 2	41

ÚVODNÍ SLOVO 1. MÍSTOPŘEDSEDY RADY KVALITY

Rada kvality České republiky (Rada) je poradním, iniciačním a koordinačním orgánem vlády České republiky, zaměřeným na podporu rozvoje a uplatňování Národní politiky kvality (NPK) v České republice, v souladu s politikou podpory kvality Evropské unie. Rada působí při Ministerstvu průmyslu a obchodu České republiky.

Rada za více než dvacet let svého působení dosáhla řady pozitivních výsledků, které umožnily výrazně větší vnímání problematiky kvality ve společnosti, přispěla k rozvoji managementu kvality v podnikatelském i veřejném sektoru a založila programy, které přinášejí zvyšování kvality v procesech, zboží či službách. Vše ku prospěchu uživatelů výrobků a služeb, zejména spotřebitelů. Nedílnou součástí NPK je podpora priorit zaměřených na udržitelnost společnosti, podporu cirkulární ekonomiky atd. Finanční podpora této studie týkající se jak bezpečností výrobků pro konečného spotřebitele, tak problematikou snižování obalových odpadů je dalším příkladem působnosti Rady a MPO při naplňování cílů Rady a NPK.

Ing. Pavel Vinkler, Ph.D., 1. místopředseda Rady kvality ČR

1. ÚVOD K TÉMATU - Popis projektu

Východiska

Je skutečností, že spotřební návyky začínají především s ohledem na principy udržitelnosti a odpovědnosti procházet hlubokou proměnou. Ve světle změny výrobků a služeb s ohledem na jejich udržitelnost bychom ale neměli zapomenout ani na možná rizika, který tento vývoj může přinést, a zejména na rizika spojená s ochranou lidského zdraví.

Zejména recyklace výrobků přitom v tomto ohledu přináší řadu výzev, a to nejen pro jejich výrobce, ale i pro spotřebitele, a to prakticky na každém kroku, a jednou z nejvíce viditelných oblastí v tomto ohledu jsou obaly a materiály, které přichází do každodenního styku s potravinami.

A právě na tato rizika a na možné ohrožení zdraví spotřebitelů bychom chtěli upozornit prostřednictvím této studie „Bezpečné obaly a materiály určené pro styk s potravinami ve světle zeleného údělu“ a také prostřednictvím organizace kulatého stolu na toto téma pro všechny zainteresované strany s účastí více než 40 osob.

Studie

Studie by se měla zaměřit na výklad požadavků, srozumitelný pro zejména pro spotřebitele. Jedná se zejména o požadavky, které na jednotlivé materiály určené pro styk s potravinami kladou evropské předpisy a Nařízení EU č. 1935/2004, včetně aktuálního vývoje (např. nový evropský předpis Nařízení Komise (EU) 2022/1616 ze dne 15. září 2022 o materiálech a předmětech z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami a o zrušení nařízení (ES) č. 282/2008) a zhodnocení jejich dostatečnosti z hlediska lidského zdraví a také na doporučení pro další možný postup v této oblasti.

Kulatý stůl

K tomuto tématu byl uspořádán také dne 7. června 2023 kulatý stůl s tím, že na něm byla tato studie i veřejně představena a diskutována. Kulatý stůl byl streamován a nahrán i pro potřeby dalšího vzdělávání spotřebitelů v ČR. Jeho záznam je k dispozici – [zde](#).

Publicita

Informace o projektu byly uveřejněny na webových stránkách SČS – viz [zde](#) a k tématu byla vydána i tisková zpráva.

(Zdroj obr.: Pixabay.com)

2. SHRnutí

Před konzumací přichází potravinu do styku s mnoha materiály a předměty - během její výroby, zpracování, skladování, přípravy a podávání. Takové materiály a předměty zahrnují obaly a nejrůznější předměty - kuchyňské nádobí a náčiní a spotřebiče pro domácnost, také strojní zařízení a vybavení pro zpracování a výrobu potravin. Tyto materiály jsou označovány jako materiály a předměty určené pro styk s potravinami.

Jsou určeny buď pro kontakt s potravinami, nebo je takový kontakt předvídatelný a může být přímý nebo nepřímý. Složky potravinářských kontaktních materiálů, které se přenášejí z těchto materiálů do potravin, mohou ovlivnit chemickou bezpečnost potravin a ovlivňovat lidské zdraví, jakož i kvalitu potravy, její chuť a vůni a její vzhled. Legislativa materiálů a předmětů proto stanoví pravidla, která by měla zajistit jejich bezpečnost. Zahrnuje obecná pravidla použitelná pro všechny materiály a předměty a konkrétní pravidla pro materiály jako například na plasty a recyklované plasty.

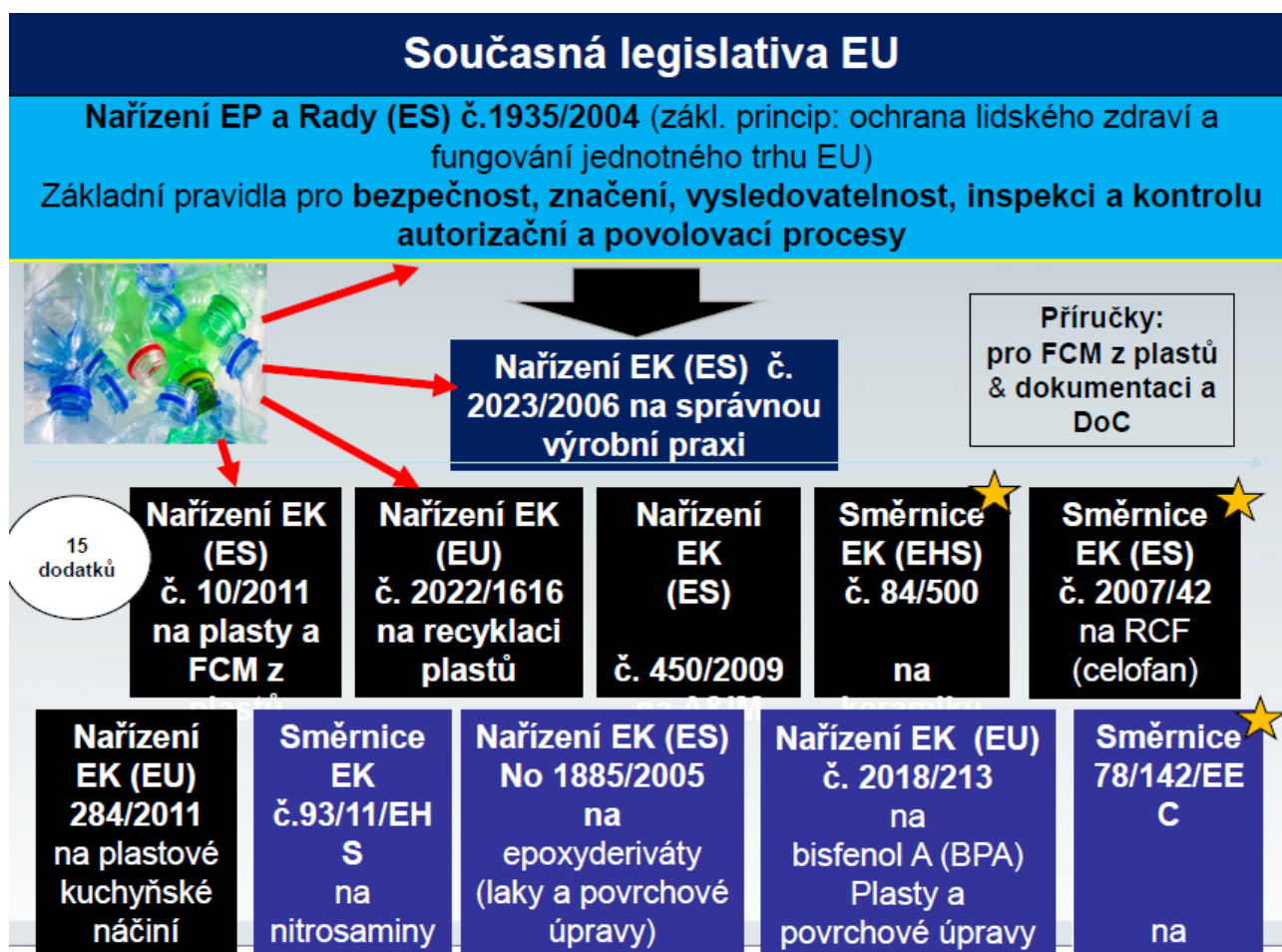
Obaly pro potraviny bezprostředně souvisí s tématem udržitelného rozvoje společnosti, a to s ohledem především na cíle snižování množství odpadů. Je to problematika obecná, ale obalů pro potraviny a obalových odpadů se samozřejmě týká velmi bezprostředně. Obalové hospodářství je nedílnou součástí tzv. cirkulární (oběhové) ekonomiky, jejíž aplikace má v různých oblastech života přinést zásadní změny k udržitelné společnosti.

V této studii proto nejdříve charakterizujeme základní principy předmětné legislativy. V dalším pak představujeme základní informace k vývoji nové legislativy (včetně rozpracované regulace) a také postoje zainteresovaných stran. S cílem udržet rozumnou míru rozsahu této studie jsou nabízené informace samozřejmě pouze indikativní.

(Zdroj obr.: Pixabay.com)

3. PODSTATA EVROPSKÉ REGULACE

Obr.: Z prezentace Ing. J. Sosnovcové, SZÚ, Kulatý stůl 7. 6. 2023

3.1. Materiály a předměty určené pro styk s potravinami

Obal, zejména potravinářský, je nepostradatelnou součástí většiny výrobku.

Obal ve své podstatě musí plnit tři základní funkce:

- ✓ 1. chránit výrobek, který je v něm zabalený, před znehodnocením.
- ✓ 2. tvoří racionálně manipulační jednotku, která usnadňuje přepravu, obchod a manipulaci s baleným zbožím v celém obchodním řetězci.
- ✓ 3. obal je vizuální komunikace a marketing baleného výrobku.

Významnou kategorií obalů jsou právě **potravinářské obaly**.
Jejich význam spočívá v tom:

- ☐ **uchovávají a chrání potraviny,** →
 - Mikrobiální kontaminace
 - Chemická kontaminace
 - Fyzikální kontaminace
- ☐ **umožňují jejich oběh a nabízení**
- ☐ **poskytují spotřebitelům příslušné informace pro rozhodování spotřebitele k cílenému výběru potraviny.**

Udržitelnost potravin versus plýtvání s potravinami

Obr.: Z prezentace Ing. J. Sosnovcové, SZÚ, Kulatý stůl 7. 6. 2023

Problematika materiálů a předmětů určených pro styk s potravinami (dále též „materiály a předměty“) je upravena evropskou legislativou přímo použitelnou ve všech členských státech. Jedná se o Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1935/2004 ze dne 27. října 2004 O MATERIÁLECH A PŘEDMĚTECH URČENÝCH PRO STYK S POTRAVINAMI a o zrušení směrnic 80/590/EHS a 89/109/EHS.

Na toto Nařízení navazují zvláštní vydávaná opatření dle článku 5 formou Nařízení Komise, která stanovují specifické technické podmínky použití jednotlivých materiálů. Nejrozsáhlejší přitom bylo Nařízení komise (EU) č. 10/2011 ze dne 14. ledna 2011 o materiálech a předmětech z plastů určených pro styk s potravinami, které bylo novelizované v r. 2017.

Zásada, z níž Nařízení č. 1935/2004 vychází, spočívá v tom, že jakýkoliv materiál nebo předmět, který je určen pro přímý nebo nepřímý styk s potravinami, musí být dostatečně stabilní, aby se zabránilo přechodu látek do potravin v množstvích, která by mohla ohrozit lidské zdraví nebo způsobit nepřijatelnou změnu ve složení potravin nebo zhoršení jejich organoleptických vlastností.

Nové druhy materiálů a předmětů jsou ale navrhovány tak, aby aktivně udržovaly nebo zlepšovaly stav potravin („aktivní materiály a předměty určené pro styk s potravinami“), a nejsou tedy ze své podstaty stabilní, na rozdíl od klasických materiálů a předmětů určených pro styk s potravinami. Jiné druhy nových materiálů a předmětů mají sledovat stav potravin („inteligentní materiály a předměty určené pro styk s potravinami“). Oby tyto druhy materiálů a předmětů přitom mohou pochopitelně přicházet do styku s potravinami.

Další požadavky by měly být uvedeny ve zvláštních opatřeních, která budou obsahovat pozitivní seznamy ověřených látek nebo materiálů a předmětů.

Aktivní materiály a předměty určené pro styk s potravinami jsou vyrobeny tak, aby záměrně obsahovaly „aktivní“ složky, které se mají uvolňovat do potravin nebo které mají naopak absorbovat některé látky z potravin. Měly by ale být odlišovány od materiálů a předmětů, které se tradičně používají k tomu, aby uvolňovaly své přirozené složky do určitých druhů potravin v průběhu jejich výroby, jako jsou například dřevěné sudy.

Přiměřené označení nebo informace by navíc měly podporovat uživatele v bezpečném a správném užívání materiálů a předmětů, které je v souladu s právními předpisy o potravinách, včetně předpisů o označování potravin.

V případech, kdy zmíněná zvláštní opatření zahrnují seznam látek povolených v rámci EU k použití při výrobě materiálů a předmětů určených pro styk s potravinami, musí tyto látky projít posouzením bezpečnosti dříve, než budou povoleny. Posouzení bezpečnosti a povolení těchto látek by se nemělo dotknout odpovídajících požadavků právních předpisů EU upravující registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek. Po posouzení bezpečnosti látky následuje rozhodnutí o řízení rizik ohledně toho, zda by se tyto látky měly zapsat na seznam látek povolených v EU.

Ve všech fázích musí být zaručena sledovatelnost materiálů a předmětů, aby tak byla usnadněna kontrola, stažení vadných výrobků, informovanost spotřebitele a vymezení odpovědnosti. EU z důvodů ochrany životního prostředí podporuje používání recyklovaných materiálů a předmětů, za

podmínky, že jsou stanoveny přísné požadavky, které zajistí bezpečnost potravin a ochranu spotřebitelů.

Ve smyslu uvedeného je **účelem** tohoto Nařízení zajistit účinné fungování vnitřního trhu ve vztahu k uvádění materiálů a předmětů určených pro přímý nebo nepřímý styk s potravinami na trh. Nařízení se vztahuje na materiály a předměty, včetně aktivních a inteligentních materiálů a předmětů určených pro styk s potravinami, které jsou v konečném stavu určené pro styk s potravinami, které jsou ve styku s potravinami a které jsou pro tento účel určeny anebo u kterých se dá důvodně očekávat, že přijdou do styku s potravinami nebo že při jejich běžném nebo předvídatelném použití dojde k přenosu jejich složek do potravin.

Nařízení prvotně formuluje **obecné požadavky**, což je prioritně povinnost zajistit, že materiály a předměty, včetně aktivních a inteligentních materiálů a předmětů, musí být vyrobeny v souladu se správnou výrobní praxí tak, aby za obvyklých nebo předvídatelných podmínek použití neuvolňovaly své složky do potravin v množstvích, která by mohla ohrozit zdraví lidí, způsobit nepříjemnou změnu ve složení potravin anebo způsobit zhoršení organoleptických vlastností potravin.

Specifické požadavky jsou stanoveny pro **označování, reklamu a obchodní úpravu** materiálů nebo předmětů, které nesmí být pro spotřebitele zavádějící. K materiálům a předmětům, které při uvedení na trh ještě nejsou ve styku s potravinami, se připojí slova „pro styk s potravinami“ nebo konkrétní označení týkající se jejich použití, jako kávovar, láhev na víno, polévková lžice, nebo symbol znázorněný napravo.

Pokud je to nezbytné, uvedou se do označení také konkrétní pokyny, které se mají dodržovat při bezpečném a vhodném užívání.

Zvláštní opatření pak zahrnují možnosti, které Komise provádí formou Nařízení zmíněných hned na začátku této kapitoly.

Taková zvláštní opatření jsou stanovena zejména **pro jednotlivé skupiny materiálů a předmětů**. Východiskem je seznam látek, jejichž užití je při výrobě materiálů a předmětů povoleno. Ten je pak součástí uvedeného Nařízení a zahrnuje:

1. Aktivní a inteligentní materiály a předměty	10. Plasty
2. Adhezivní látky	11. Tiskařské inkousty
3. Keramika	12. Regenerovaná celulóza
4. Korek	13. Silikony
5. Pryže	14. Textil
6. Sklo	15. Laky a materiály pro povrchovou úpravu
7. Iontoměničové pryskyřice	16. Vosky
8. Kovy a slitiny	17. Dřevo
9. Papír a karton	

Znamená to tedy, že jen a pouze uvedené materiály lze použít pro styk s potravinami, jiné nikoliv.

Tato zvláštní opatření zahrnují celou řadu aspektů, proto uvádíme jen vybrané příklady:

- seznam látek, jejichž užití při výrobě materiálů a předmětů je povoleno;
- normy čistoty pro tyto látky;
- zvláštní podmínky pro používání těchto látek;
- specifické limity pro migraci určitých složek nebo skupin složek do potravin nebo na ně s přihlédnutím k jiným možným zdrojům styku s těmito složkami;
- celkový limit pro migraci složek do potravin nebo na ně.

Specifická ustanovení se týkají také zvláštních požadavků **na aktivní a inteligentní materiály a předměty**. Tyto mohou způsobovat změny ve složení nebo organoleptických vlastnostech potravin za podmínky, že jsou tyto změny v souladu s právními předpisy EU (např. směrnice 89/107/EHS o potravinářských přídatných látkách). Přitom aktivní materiály a předměty nesmějí způsobovat změny ve složení nebo organoleptických vlastnostech potravin, které by mohlo být pro spotřebitele zavádějící, například zakrývat kažení potravin. A inteligentní materiály a předměty nesmějí poskytovat informace o stavu potravin, které by mohly být pro spotřebitele zavádějící. Platí povinnosti transparentního označení, včetně uvedení, že tyto materiály nebo předměty jsou aktivní nebo inteligentní.

Podrobněji do textu Nařízení nepůjdeme, jen zmínkou připomeneme, že předpis odkazuje na roli Evropského úřadu pro bezpečnost potravin (EFSA) a na proces povolování nových látek, náležitosti ve vztahu k prohlášení o shodě a otázku (do)sledovatelnosti, atd.

Problematika novely Nařízení, resp. přípravy nového nařízení, bude diskutována později (kapitola 4).

Národními předpisy jsou zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, a vyhláška č. 38/2001 Sb., o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami, v platném znění.

3.2. O materiálech a předmětech z recyklovaných plastů

Jednou z tematických priorit EU je již řadu let podpora recyklace použitých materiálů. Platí to v neposlední řadě i o recyklovaných plastech určených pro styk s potravinami. Tento právní rámec je nově upraven Nařízením Komise (EU) 2022/1616 ze dne 15. září 2022 O MATERIÁLECH A PŘEDMĚTECH Z RECYKLOVANÝCH PLASTŮ URČENÝCH PRO STYK S POTRAVINAMI a o zrušení nařízení (ES) č. 282/2008.

Tento předpis stanoví pravidla pro vývoj a provozování recyklačních technologií, procesů a zařízení za účelem výroby recyklovaného plastu pro použití v uvedených plastových materiálech a předmětech a dále pro použití materiálů a předmětů z recyklovaných plastů a plastových materiálů a předmětů určených k recyklaci ve styku s potravinami.

Tento předpis je zvláštním opatřením ve smyslu článku 5 Nařízení č. 1935/2004 (viz předcházející odstavce, kde tento legislativní postup zmiňujeme). Vzhledem k velké důležitosti recyklace v kontextu našeho tématu ho ale zmiňujeme v této kapitole i samostatně.

Z definic v něm uvedených vybíráme pro spotřebitele nejdůležitější dvě:

- „Recyklačním procesem“ se rozumí sled jednotkových operací, jímž mají být vyrobeny materiály a předměty z recyklovaných plastů prostřednictvím předzpracování, dekontaminačního procesu a následného zpracování, založený na konkrétní recyklační technologii.
- „Recyklovaným plastem“ se rozumí plast, který je výsledkem dekontaminačního procesu v rámci recyklačního procesu, a plast, který je výsledkem následujících operací následného zpracování a není dosud přeměněn na materiály a předměty z recyklovaných plastů.

Nařízení má přispět k naplňování základního předpokladu, že pro jakékoli zvýšení recyklovaného obsahu v potravinových obalech a dalších materiálech určených pro styk s potravinami je i nadále nutné zabezpečit vysokou úroveň ochrany lidského zdraví. Odpadní plastové materiály a předměty však mohou i v případech, kdy pocházejí z použití pro potravinářské účely obsahovat kontaminující látky s tímto použitím spojené, které bezpečnost a kvalitu materiálů a předmětů z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami potenciálně ohrožují. Přestože je nepravděpodobné, že by tento plastový odpad byl kontaminován poměrně vysokým množstvím specifických látek, o nichž je známo, že jsou pro lidské zdraví nebezpečné, což nelze vyloučit například u plastů pocházejících z použití pro průmyslové účely, identita a množství sekundárních kontaminujících látek, které mohou být ve sbíraných potravinářských obalech přítomny, jsou neurčité a nahodilé. Závisí totiž na zdroji a způsobu sběru plastového odpadu a mohou se lišit i mezi jednotlivými sběry. Plast by proto měl být vždy během recyklace dekontaminován do té míry, aby bylo jisté, že bude-li použit k výrobě materiálů a předmětů z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami, nemohou zbývající kontaminující látky ohrozit lidské zdraví ani mít jiný dopad na potraviny. Aby spotřebitelé potravin a provozovatelé potravinářských podniků mohli dekontaminovaným materiálům důvěřovat a aby byl zajištěn jednotný výklad míry dekontaminace, která se považuje za dostatečnou, je třeba, aby dekontaminace materiálů a předmětů z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami podléhala jednotnému souboru pravidel. A to je právě předmětem uvedeného Nařízení.

Regulace se zaměřuje na dekontaminaci a požadované prokázání bezpečnosti na třech úrovních (technologie recyklace, proces recyklace a instalace recyklace). A pro obvyčejného spotřebitele může být důležitá také informace, že napříště již není možné použít plastové recyklované materiály s plastovými potravinami podléhajícími národním právním předpisům. Od roku 2010 začal úřad EFSA hodnotit bezpečnost procesů recyklace podle právních předpisů EU, a to zejména v procesech recyklace PET, ale byla to národní legislativa členských zemí, která se až do té doby vztahovala na použití těchto procesů k výrobě recyklovaného plastu.

3.3. O obalech a obalových odpadech

Platná legislativa týkající se obalů a obalových odpadů se datuje od roku 2008. S ohledem na ambice Zeleného údelu¹ je ale považována za „překonanou“ a pracuje se intenzívně na novém evropském rámci pro tuto oblast. Proto se jen krátce se u platného předpisu zastavíme a k dalšímu vývoji pak přejdeme v následující kapitole.

¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs

Aktuálně se tedy jedná o Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 O ODPADECH a o zrušení některých směrnic. Směrnice prošla několika změnami naposledy v roce 2018 (Směrnice (EU) 2018/852) s cílem – v rámci harmonizace vnitrostátních opatření týkajících se nakládání s obaly a obalovými odpady – posilovat účinnost prevence tvorby obalových odpadů a prosazovat opakované použití, recyklaci a další formy využití obalových odpadů místo jejich konečného odstranění s cílem přispět k přechodu na oběhové hospodářství.

Směrnice se vztahuje na veškeré obaly, které jsou uváděny na evropský trh, a na veškeré obalové odpady, ať již jsou užívány nebo uvolňovány na úrovni průmyslu, velkoobchodu, maloobchodu, kanceláří, služeb, domácností nebo na jakékoli jiné úrovni bez ohledu na použitý materiál. Nás samozřejmě v kontextu této analýzy zajímají obaly na potraviny a s tím související odpad.

Země EU mají podpořit zvyšování podílu opakovaně použitelných obalů uváděných na trh a podílu systémů opakovaného použití obalů způsobem šetrným k životnímu prostředí, aniž by tím došlo k ohrožení bezpečnosti potravin nebo bezpečnosti spotřebitelů. To může zahrnovat např. systémy vratných zálohovaných obalů, ekonomické pobídky, stanovení minimálních procentních podílů opakovaně použitelných obalů uváděných na trh pro každý typ obalů apod.

Konkrétní cíle se dle směrnice týkají recyklace odpadů, např. do 31. prosince 2025 musí být recyklováno aspoň 65 % hmotnosti veškerých obalových odpadů. Níže jsou uvedeny cíle recyklace pro jednotlivé materiály:

50 % plastů,	50 % hliníku,
25 % dřeva,	70 % skla a
70 % železných kovů,	75 % papíru a lepenky.

Do 31. prosince 2030 musí být recyklováno aspoň 70 % hmotnosti veškerých obalových odpadů. Jde například o:

55% plastů,	60% hliníku,
30% dřeva,	75 % skla a
80% železných kovů,	85% papíru a lepenky.

Předpis stanovuje balíček opatření (základních požadavků), jejichž zajištění se členským zemím ukládá, aby stanovených cílů bylo dosaženo, jako např.:

- omezit hmotnost a objem obalu na minimální hodnotu přiměřenou pro zachování nezbytné úrovně bezpečnosti, hygieny a přijatelnosti pro balený výrobek i pro spotřebitele,
- minimalizovat obsah škodlivých a jiných nebezpečných látek a materiálů v obalových materiálech a jeho složkách,
- navrhovat obaly způsobem, který umožní jejich opakované použití a využití, což může zahrnovat návrh recyklace materiálu nebo organické recyklace, jakož i návrh jejich energetického využití.

Směrnice dále ukládá, aby do konce roku 2024 členské země zajistily, aby pro všechny odpady byly zavedeny systémy odpovědnosti výrobce. Systémy odpovědnosti výrobce stanovují financování a organizaci vracení a/nebo sběru použitých obalů a/nebo obalových odpadů a jejich nasměrování na

nejvhodnější možnost nakládání s odpady, ale také stanovují požadavky na opakované použití nebo recyklaci sbíraných obalů a obalových odpadů.

Směrnice stanoví i další důležité oblasti pro spotřebitele jako např. zavedení informačních systémů či systémy podávání zpráv.

3.4. Plasty na jedno použití – boj proti dopadům na životní prostředí

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/904 ze dne 5. června 2019 O OMEZENÍ DOPADU NĚKTERÝCH PLASTOVÝCH VÝROBKŮ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ je zatím zřejmě jedním z nejdůležitějších opatření zaváděných v rámci naplňování ambicí Zeleného údělu. A předešleme, že také hned velmi kontroverzním, k čemuž se ale vrátíme v kapitole 4.

Cílem směrnice je předcházet a snižovat dopad některých plastových výrobků na životní prostředí a podporovat přechod k oběhovému hospodářství v EU. Prostředkem je pak kombinace opatření přizpůsobených výrobkům, na něž se směrnice vztahuje, a zejména zajištěním toho, aby na trh nemohly být uváděny **plastové výrobky na jedno použití**, pro něž jsou k dispozici udržitelnější a cenově dostupnější alternativy.

Tato směrnice se tedy vztahuje jen na některé plastové výrobky na jedno použití, přičemž plastové výrobky na jedno použití jsou takové výrobky, které jsou zcela nebo částečně vyrobeny z plastu a jsou obvykle určeny k tomu, aby byly před vyhozením použity pouze jednou nebo krátkodobě.

A jaká tedy jsou tržní omezení pro uvádění na trh plastových výrobků na jedno použití? Na základě citovaného předpisu nelze na vnitřní trh uvádět tyto plastové výrobky na jedno použití:

- příbory (vidličky, nože, lžíce a jídelní hůlky),
- talíře,
- brčka a vatové tyčinky (kromě těch, které se používají s aktivními implantabilními nebo dalšími zdravotnickými prostředky),
- nápojová míchátko,
- tyčky k uchycení a podpěře balónků a jejich mechanismů, kromě balónků pro průmyslové či jiné profesionální použití a upotřebení, jež nejsou distribuovány spotřebitelům,
- nádoby na potraviny vyrobené z expandovaného polystyrenu (tj. krabičky s víkem či bez něj) k okamžité spotřebě bez jakékoli další přípravy, obvykle spotřebované z nádoby nebo připravené ke spotřebě bez další přípravy,
- výrobky z oxo-rozložitelných plastů,
- nádoby na nápoje vyrobené z expandovaného polystyrenu, včetně jejich uzávěrů a víček, a
- nápojové kelímky vyrobené z expandovaného polystyrenu, včetně jejich uzávěrů a víček.

Návazně jsou členské státy povinny přijmout opatření pro snížení spotřeby některých plastových výrobků na jedno použití, pro které neexistuje alternativa (nápojové kelímky, včetně uzávěrů a víček, a nádoby na hotová jídla určená k okamžité spotřebě), a sledovat spotřebu těchto výrobků a přijatá opatření a podávat také zprávy o dosaženém pokroku Evropské komisi.

Směrnice vyžaduje ambiciózní a setrvalé **kvantitativní snížení** spotřeby těchto výrobků do roku 2026 (ve srovnání se základním scénářem pro rok 2022).

K tomu Komise přijala **prováděcí rozhodnutí** (viz zde²) o výpočtu, ověřování a vykazování údajů o snížení spotřeby některých plastových výrobků na jedno použití a o opatřeních přijatých členskými státy za účelem dosažení tohoto snížení.

Povinné označování dle uvedené směrnice stanovuje, že některé jednorázové plastové výrobky umístěné na trh musí nést viditelné, jasně čitelné a nesmazatelné označení připevněné k balení nebo výrobku samotnému. Mezi tyto výrobky patří:

- hygienické výrobky,
- vlhčené ubrousky,
- tabákové výrobky s filtry a filtry uváděné na trh pro použití v kombinaci s tabákovými výrobky a
- nápojové kelímky.

Tato označení by měla spotřebitele informovat o:

- vhodném způsobu odstraňování odpadů v případě daného výrobku nebo o tom, kterému typu odstraňování odpadů je třeba se v případě daného výrobku vyhnout, a o
- přítomnosti plastů ve výrobku a také o nepříznivých dopadech odhazování odpadků na životní prostředí.

Směrnice ukládá členským státům také další povinnosti, např. dosažení směrných čísel pro požadavky na tříděný sběr, a zejména s ohledem na rozšíření odpovědnosti výrobce. K tomu se vrátíme v kapitole 4, která je více zaměřena na diskusi a komentáře, zejména ve vztahu ke kontroverzním evropským opatřením, kterým tato směrnice nepochybně je.

ODKDY TATO PRAVIDLA PLATÍ? Směrnice měla být provedena do vnitrostátního práva do 3. července 2021. Pravidla pro tržní omezení a označování výrobků platí od 3. července 2021, zatímco požadavky na navrhování výrobků v případě uzávěrů a víček nádob na nápoje na jedno použití budou platit od 3. července 2024. Opatření rozšířené odpovědnosti výrobce pro tabákové výrobky s filtry a filtry uváděné na trh pro použití v kombinaci s tabákovými výrobky se používají od 5. ledna 2023.

V ČR tyto předpisy provádí zákon č. 477/2001 Sb., zákon o obalech, a vyhláška č. 30/2021 Sb. k provedení některých ustanovení zákona o obalech, v platném znění.

(Zdroj obr.: Pixabay.com)

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32022D0162>

4. DALŠÍ VÝVOJ REGULACE A DISKUSE K TOMU

4.1. Materiály pro styk s potravinami

4.1.1. Situace ohledně revize

Probíhající revize platné legislativy (popsaná v kapitole 3.1) nabrala jisté zpoždění, když dosavadní předpoklad jejího přijetí bylo pololetí roku 2023. V prezentaci předložené v prosinci 2022 členským státům Komise stanovila revidovanou časovou osu pro nové nařízení. Komise však nyní pouze předpokládá, že do příštího roku dokončí práce na svých preferovaných alternativách, přičemž práce na legislativním návrhu se budou uskutečňovat až „v roce 2024 a dále“.

Toto zpoždění mimo jiné znamená, že je velmi nepravděpodobné, že reformy nařízení budou dokončeny až před dalšími evropskými volbami v roce 2024.

Prosincová prezentace Generálního ředitelství Komise pro zdraví (DG Sante) naznačuje, že úředníci Komise nadále zvažují rozsáhlou revizi nařízení, navzdory opozici některých průmyslových skupin.

Tento přístup zvažuje pět „politických témat“. Týkají se:

- „přesouvání zaměření na konečný materiál“, které by pokrývalo více typů materiálů;
- posouzení „všech látek, kterým mohou být spotřebitelé vystaveni bez ohledu na původ“ s možným vlastním hodnocením pro benigní látky;
- „podpory bezpečnějších a udržitelnějších látek“;
- zlepšení přístupu k informacím napříč dodavatelským řetězcem, včetně prohlášení o shodě pro všechny materiály a
- zlepšení systému pro ověření shody.

Úředníci mají také v úmyslu více prozkoumat „přírodní materiály organického typu“, jako je dřevo nebo papír.

4.1.2. Pohled spotřebitelů

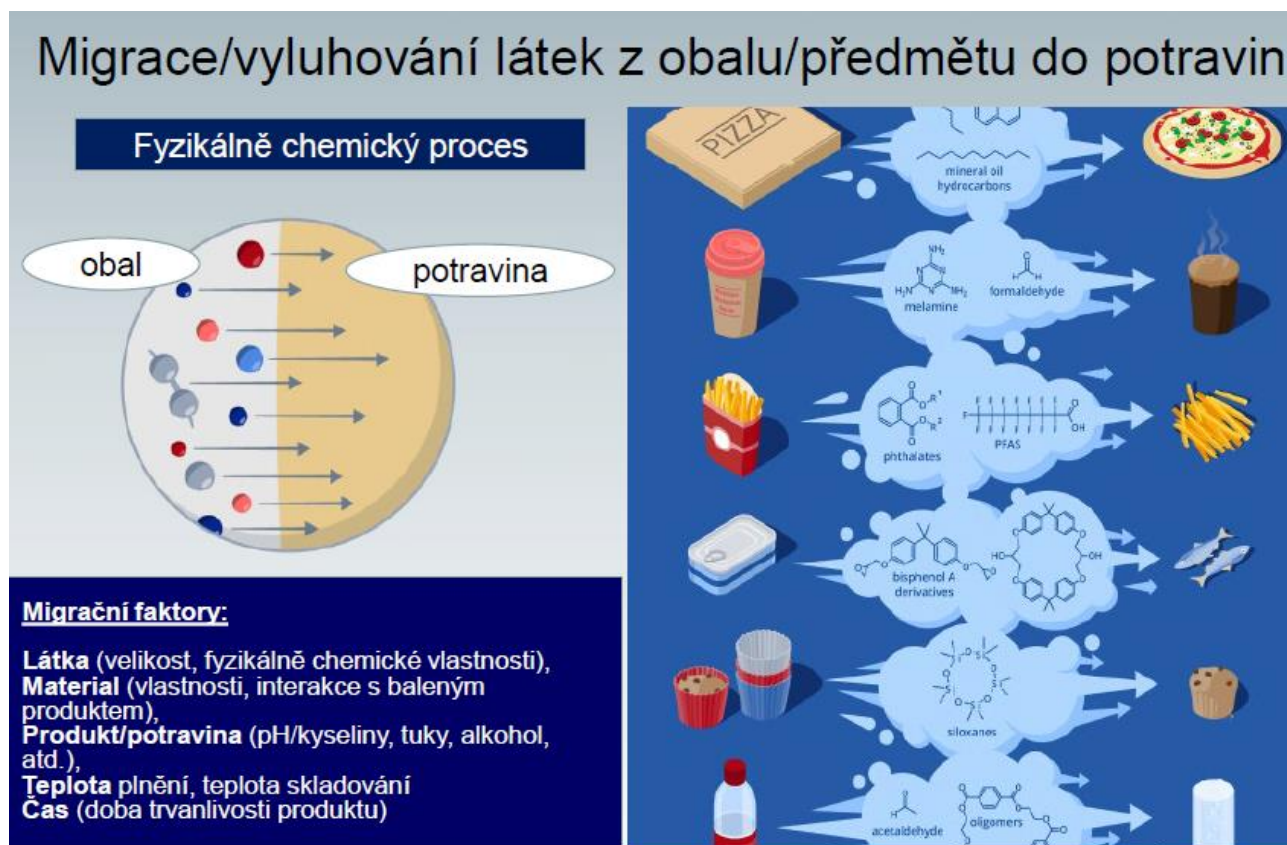
ANEC (Hlas evropských spotřebitelů ve standardizaci³) apeluje na nutnost zavedení naléhavě potřebných opatření v rámci revize pravidel EU pro materiály a předměty. Je názoru, že nedostatečné chemické požadavky v Nařízení č. 1935/2004 nadále představují rizika pro zdraví spotřebitelů i pro správné fungování vnitřního trhu. ANEC navrhuje zejména následující opatření:

- Zavedení prováděcích opatření pro všechny materiály uvedené v příloze I rámcového nařízení, na které se dosud nevztahují regulační ustanovení, počínaje prioritními materiály (včetně tiskařských barev, papíru a lepenky, kovů a nátěrů).
- V budoucnu musí být počet látek a materiálů pro hodnocení radikálně snížen. Některé látky vzbuzující obavy, jako jsou látky vzbuzující velmi velké obavy (SVHC) nebo karcinogenní, mutagenní a toxické pro reprodukci (CMR), by měly být obecně zakázány ve všech materiálech a předmětech.

³ www.anec.eu

- Povolení Komise na základě stanovisek úřadu EFSA musí zahrnovat nejen látky, ale také konečné materiály.
- Obecně platí, že pro schválené látky a materiály musí být stanovena doba použitelnosti (např. 5 let). Vnitřní kontrola výroby (GMP) musí být doplněna o externí kontrolu výrobku akreditovanou osobou.
- Musí být zaveden systém poplatků za autorizaci látek a materiálů (obdobně jako v nařízení REACH nebo v nařízení o biocidních přípravcích) splatných úřadu EFSA.
- Povolení by měla být udělena pouze žadateli a pouze pro konkrétní použití a na omezenou dobu. Kromě toho by průmysl měl platit také poplatek za dozor nad trhem splatný orgánům členských států, které by tyto požadavky vynucovaly.

V závěru své pozice ANEC zdůrazňuje, že nová legislativní opatření jsou naléhavější než kdy jindy. Spotřebitelé byli příliš dlouho vystaveni rizikům škodlivých chemikálií prostřednictvím materiálů a předmětů přicházejících do styku s potravinami, které konzumují. Další zpoždění v plánované revizi stávajících pravidel EU o materiálech přicházejících do styku s potravinami za účelem dosažení potřebných zlepšení proto pokládá ANEC za nepřijatelná.

Obr.: Z prezentace Ing. J. Sosnovcové, SZÚ, Kulatý stůl 7. 6. 2023

4.2. Cirkulární ekonomika a potravinové obalů a obalové odpady

OBĚHOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ A OCHRANA VEŘEJNÉHO ZDRAVÍ

Ekologická řešení balení často zahrnují využití:

- biologicky rozložitelných materiálů (kompostovatelné, biodegradabilních),
- přírodních materiálů
- recyklovatelných materiálů (homopolymery/monomateriály x vrstvené materiály)
- opětovné použití recyklovaných materiálů (př. PET recyklát do PET lahví)
- obalů/předmětů opakovaně – přechod z jednorázových výrobků na výrobky pro opakované používání

kteřé jsou upřednostňovány před materiály, jako byly a jsou dosud používány například klasické plasty či jiné polymerní materiály vyráběné polymerací surovin pocházejících z fosilních paliv. Monomateriály

Ekologické výrobní procesy nabízejí kroky:

- ☐ ke snížení jejich energetického výkonu a
- ☐ ke snížení emisí skleníkových plynů,

Obr.: Z prezentace Ing. J. Sosnovcové, SZÚ, Kulatý stůl 7. 6. 2023

4.2.1. K udržitelné spotřebě potravin

Na tomto místě stručně připomeneme studii „Udržitelná spotřeba při nákupu potravin“, které byla zpracovaná Sdružením českých spotřebitelů v roce 2021. Tato studie pojala problematiku plýtvání potravin nejen všeobecně, ale i ve vztahu k plýtvání potravinami a ani problému obalů a obalového odpadu se nemohla vyhnout.

V textu studie bylo konstatováno, že je zřejmé, že problematika udržitelné spotřeby při nákupech potravin, které hrají v plýtvání potravinami a potravinové ztráty klíčovou roli, je velmi obsáhlá a že má, pokud se zaměříme na celý potravinově-dodavatelský řetězec i podstatný dopad na ochranu klimatu a další složky našeho životního prostředí.

Mezi velmi významnou součástí této problematiky zařadila také ekonomické ztráty, ke kterým dochází u potravin od jejich prvovýroby až po spotřebu, přičemž právě ve fázi spotřeby jsou tyto ztráty obrovské, a nelze tudíž přehlédnout ani jejich společenský a sociální rozměr.

A ačkoli se celé řadě zainteresovaných stran mohou cíle přijaté na globální úrovni anebo i v EU zdát jako velmi ambiciózní a ačkoli je také zřejmé, že ještě zbývá dopracovat především společné metodiky coby základ pro jednotná měření a porovnání výsledků, již dnes bychom si měli jednoznačně uvědomit, že tak obrovské plýtvání potravinami, k jakému dnes dochází, nemá

opodstatnění a že i nakládání s potravinovým odpadem s sebou přináší nemalé náklady a jeho objem by měl být proto výrazně zredukován.

4.2.2. Návrh nařízení ke snížení objemu obalových odpadů

V „oběhovém hospodářství“ se množství odpadu snižuje a co nejvíce materiálu se opětovně používá či recykluje. To znamená, že by měl být snížen i objem odpadu z obalů a i obalový materiál by měl být snadno recyklovatelný. V tomto světle proto chce Komise přezkoumat požadavky týkající se obalů a obalových odpadů v EU. V listopadu představila návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o obalech a obalových odpadech o změně nařízení (EU) 2019/1020 a o zrušení směrnice 94/62/ES.

Evropská komise mění právní formu regulace (namísto směrnice bude nařízením), čímž chce docílit současně i vyšší míry harmonizace na vnitřním trhu.

Stávající směrnice o obalech z roku 1994 (viz kapitola 3.3) nebyla podle Komise v dostatečné redukci negativních environmentálních vlivů obalů na životní prostředí úspěšná. Tyto nedostatečně odstraňované vlivy zahrnují nadměrné obaly, zvyšování množství nerecyklovatelných obalů v rámci obalového mixu (mezi lety 2012 a 2020 totiž velmi výrazně narostlo množství nerecyklovatelných obalů), matoucí označování obalů (což vede mimo jiné k problémům pro spotřebitele v rámci třídění) a také velmi nízký podíl recyklovaného obsahu v plastových obalech, který znamená ztrátu cenných zdrojů. Na obaly se pochopitelně v EU spotřebovává velké množství primárních materiálů (40 % plastů a 50 % papíru) a Komise tedy argumentuje, že pokud by nedošlo k legislativním úpravám, které jsou v návrhu nařízení uvedeny, pak by množství obalového odpadu vzrostlo v roce 2030 o 19 %. Množství plastových obalů by přitom vzrostlo v roce 2030 o 46 % a v roce 2040 o 61 % ve srovnání s rokem 2018.

Circular economy: New rules on Packaging and Packaging Waste

30 November 2022 #EUGreenDeal

Why we need to act

Goods need packaging to be protected and safely transported, but:

- packaging and packaging waste has a big impact on the environment and use of virgin materials
- there is more and more packaging waste – it is growing faster than our economy or our population

Objectives of the proposed measures

- Prevent and reduce packaging waste, including by more reuse and refill systems
- Make all packaging on the EU market recyclable in an economically viable way by 2030
- Increase use of recycled plastics in packaging in a safe way
- Decrease the use of virgin materials in packaging and put the sector on track to climate neutrality by 2050

Current statistics:

- 177 kg of packaging waste per person, or 79.3 million tonnes in total, was generated in the EU27 in 2020
- Around 40% of plastics and 50% of paper used in the EU is destined for packaging
- Reuse of packaging dropped dramatically over the last 10 years
- Packaging causes CO₂ emissions equal to the total CO₂ emissions of a small-medium EU country
- Packaging pollutes soil and land, and is about half of marine littering
- Packaging waste increased by more than 20% over the last 10 years in the EU and will increase by another 10% until 2050, if no action is taken. For plastic packaging waste, the expected increase is 46% by 2030.

Key measures

Targets for packaging waste reduction in Member States and mandatory reuse or refill targets in sectors such as retail and catering

EU-wide standards for over-packaging: maximum allowed empty space in e-commerce packaging; ban on certain forms of unnecessary packaging

Design criteria for all packaging to increase recycling rates

- **Mandatory compostability** for some packaging types, where composting is environmentally beneficial
- **Mandatory deposit return system** for plastic bottles and aluminium cans

Labels on all packaging to facilitate correct waste sorting by consumers and corresponding **labels on recycling bins** to make it clear where to put each package

Biobased, biodegradable and compostable plastics

These types of materials, representing a growing share of plastics, can be confusing to consumers. The Commission will act to improve the understanding of these plastics and set clear guidance:

- Promoting sustainable sourcing of biomass and compliance with sustainability criteria
- Defining the use and suitable applications of biodegradable and compostable plastics, such as:
 - **Industrially compostable plastics:** bags for the separate collection of bio-waste, very light plastic carrier bags, tea bags, filter coffee pods, fruit and vegetable stickers, if certified against appropriate standards.
 - **Biodegradable plastics:** mulch films used in agriculture, if certified against appropriate standards.
- Setting criteria for what can be claimed about these plastics, for example:
 - Specify that **industrially compostable plastics** are intended for industrial composting, while also explaining the way to dispose of them
 - Specify the receiving environment (soil, water etc) and **timeframe required for biodegradation of plastics**
 - Ban **confusing claims on biodegradation of litter-prone products**
 - Disclose the share of **biobased plastic content**.

Komise proto vymezila následující priority:

- předcházení vzniku obalových odpadů,
- snížení množství obalů a obalových odpadů,
- nahrazení jednorázových plastových obalů opakovaně použitelnými,
- plná recyklovatelnost obalů ekonomicky přijatelným způsobem,
- zvyšování množství recyklovaných plastů v obalech prostřednictvím povinných cílů,
- zákaz některých obalových formátů a
- informovanost spotřebitelů.

Hlavním cílem Komise je snížení obalových odpadů na obyvatele o 15 % v roce 2040 ve srovnání s rokem 2018. To povede k celkovému snížení množství odpadů v EU o 37 % ve srovnání se scénářem bez legislativních změn.

Opět je mimo rámec možností této studie zde podrobněji popisovat jednotlivé aspekty tohoto návrhu. Za důležité ale považujeme alespoň funkční kritéria tak, jak je navrhované nařízení uvádí. Jsou to:

1. Ochrana výrobku: návrh obalu zajišťuje ochranu výrobku od okamžiku zabalení nebo naplnění až po konečné použití s cílem zabránit významnému poškození, ztrátě nebo snížení jakosti výrobku nebo plýtvání výrobkem. Požadavky mohou zahrnovat ochranu před mechanickým nebo chemickým poškozením, otřesy, stlačením, vlhkostí, světlem, přístupem kyslíku, mikrobiologickou kontaminací, škůdci, zhoršením organoleptických vlastností apod. a mohou obsahovat odkazy na konkrétní právní předpisy, jež stanoví požadavky na jakost výrobku.
2. Procesy výroby obalu: návrh obalu je slučitelný s procesy výroby a plnění obalu.
3. Logistika: návrh obalu zajišťuje vhodnou a bezpečnou distribuci, přepravu a skladování zabaleného výrobku a vhodnou a bezpečnou manipulaci s ním.
4. Požadavky na informace: návrh obalu zajišťuje, že uživatelům a spotřebitelům mohou být poskytnuty všechny nezbytné informace týkající se zabaleného výrobku, jeho použití a skladování a péče o něj včetně bezpečnostních pokynů.
5. Hygiena a bezpečnost: návrh obalu zajišťuje bezpečnost uživatelů a spotřebitelů, jakož i bezpečnost a hygienu výrobku po celou dobu od distribuce přes konečné použití až po odstranění.
6. Právní požadavky: návrh obalu zajišťuje, aby byly obal i zabalený výrobek v souladu s platnými právními předpisy.
7. Obsah recyklovaného materiálu, recyklovatelnost a opětovné použití: návrh obalu zajišťuje recyklovatelnost a obsah recyklovaného materiálu v souladu s tímto nařízením. Je-li obal určen k opětovnému použití, splňuje požadavky stanovené v čl. 10 odst. 1 tohoto nařízení.

A konečně, jedním z podstatných navrhovaných opatření je i Metodika posuzování a určení minimálního objemu a minimální hmotnosti obalu. Posouzení těchto veličin je nezbytné pro zajištění

její funkce a mělo by být vysvětleno v příslušné technické dokumentaci, která je v návrhu také specifikována.

4.2.3. Zamezení plastových předmětů na jedno použití

V kapitole 3.4 zmiňujeme hlavní principy stanovené poměrně novou směrnicí EU č. 2019/904, která již měla být v členských státech zavedena. Mezi zainteresovanými stranami ovšem budí přinejmenším jisté emoce. Doplňme zde proto informace z kapitoly 3.4 i o některé další aspekty, které vyvolávají zmíněné a nevíтанé dopady na některé skupiny účastníků trhu.

Členské státy jsou povinny zajistit splnění některých zásadních požadavků.

Ohledně **třídění sběru**, směrnice stanoví cíl pro sběr spočívající v 90 % recyklaci plastových lahví na jedno použití do roku 2029 (s dílčím cílem 77 % do roku 2025). Tyto lahve by měly obsahovat minimálně 25 % recyklovaného plastu při výrobě do roku 2025 (pro PET lahve) a 30 % do roku 2030 (pro všechny lahve).

Lahve, které mají uzávěry a víčka vyrobené z plastu, mohou být uváděny na trh pouze tehdy, pokud uzávěry a víčka zůstanou během fáze určeného použití výrobků připevněny k nádobě.

Rozšířená odpovědnost výrobce stanovená směrnicí znamená naplnění zásady „znečišťovatel platí“. Výrobci budou muset hradit náklady na:

- sběr odpadu a úklid odpadků,
- shromažďování údajů o vlhčených ubrouscích, balóncích a tabákových výrobcích s filtry a filtrech uváděných na trh pro použití v kombinaci s tabákovými výrobky a
- osvětová opatření pro následující výrobky:
 - nádoby na potraviny a nápoje,
 - nádoby na nápoje,
 - nápojové kelímky,
 - sáčky a balení,
 - lehké nákupní tašky a
 - tabákové výrobky s filtry a filtry uváděné na trh pro použití v kombinaci s tabákovými výrobky.
- Tyto požadavky se také vztahují na vlhčené ubrousky a balónky, a to s výjimkou nákladů na sběr.

Členské státy jsou povinny zajistit i další opatření, např. ve vztahu k **zavedení informačních systémů a podávání zpráv**. V neposlední řadě se povinnosti členských států týkají osvětových opatření k podpoře odpovědného spotřebitelského chování s cílem snížit množství odpadků vzniklých kvůli výše uvedeným výrobkům, a **informování spotřebitelů o opakovaně použitelných alternativních výrobcích a o dopadu nevhodného odstraňování** plastových výrobků na jedno použití kupř. na kanalizační systém.

4.3. Jak se nám to líbí? Aneb „Dost bylo plastů“? Aneb „Zálohování je cesta“?

4.3.1. Odborné stanovisko k zamezení jednorázového plastového nádobí a náčiní

Státní zdravotní ústav (SZÚ) na základě dotazů obchodníků a dalších podnikatelů v oblasti prodeje potravin a stravovacích služeb zpracoval v roce 2019 odborné stanovisko k možnosti nahrazování plastových obalů a jednorázového plastového nádobí a náčiní pro prodej, podávání a servírování potravin, pokrmů a nápojů⁴.

Všechny výrobky a materiály, kterými provozovatel potravinářského podniku nahradí jednorázové předměty z plastů, musí splňovat legislativní požadavky, které se na ně vztahují, a to jak požadavky evropského práva, tak i národní požadavky (viz kapitola 3.1). Pro nahrazení jednorázových plastových předmětů přímo provozovatelem podniku např. obchodníkem s potravinářským zbožím, prodejcem rychlého občerstvení, restaurátérem, farmářem, lze využít následující dvě možnosti:

1) nahradit obaly a jednorázové nádoby/předměty z plastů výrobky pro jednorázové použití z jiných vhodných materiálů než plastů, například z papíru, textilu, skla, kovů apod. (za splnění podmínky uvedené v předcházejícím odstavci) a

2) v provozovnách rychlého občerstvení, restauracích, jídelnách a dalších stravovacích zařízeních místo plastového jednorázového nádobí lze použít nádobí a další předměty určené k opakovanému použití, např. z keramiky, porcelánu, skla, případně i z plastů pro opakované požití apod. (za splnění podmínek stanovených legislativou, přičemž jejich bezpečnost a zdravotní nezávadnost musí být pro opakované používání testována).

Pokud náhradou bude předmět vyrobený z plastu nebo z kombinace plastů, musí tento/tyto výrobek/výrobky splňovat nařízení Komise č. 10/2011 na plasty přicházející do styku s potravinami ve znění jeho dodatků, kde je mimo jiné také uvedeno, jak právě výrobek určený pro opakovaná použití musí být odzkoušen.

Při náhradách jednorázových plastových předmětů výrobky pro opakované používání je však nezbytné, aby provozovatel potravinářského podniku měl zajištěno především jejich adekvátní a hygienické mytí.

4.3.1.1. Použití plastového nádobí, obalu či podobně předměty, které si donese sám spotřebitel

Platné právní předpisy nezakazují prodej potravin a pokrmů do nádob, či obalů přinesených spotřebiteli. Nicméně je na rozhodnutí provozovatele potravinářského podniku, zda takový způsob prodeje potravin či pokrmů umožní a bude mít v nabídce služeb pro konečného spotřebitele.

Na druhou stranu platné právní předpisy nedávají konečnému spotřebiteli ani oprávnění si prodej do přinesených nádob či jiných obalů na provozovateli potravinářského podniku vynucovat. Je nutné si totiž uvědomit, že v případě prodeje potravin do nádob či dalších obalů přinesených konečnými spotřebiteli nemá provozovatel možnost ovlivnit hygienický stav přinesených nádob/obalů ani jejich vhodnost pro styk s nakupovanými potravinami nebo jejich vhodnost z hlediska udržení kvalitativních

⁴ Zde zkráceno; v plném znění v příloze 1. Zdroj: Archiv autora, poskytnuto Ing. J. Sosnovcovou; www.szu.cz

parametrů dané potraviny, což může být problematické při řešení případných reklamací nebo při kontrolách dozorových orgánů.

Řada společností, včetně maloobchodních provozů, má v rámci vnitřních postupů založených na zásadách HACCP, proto prodej do přinesených obalů prostě zakázán. Jiné obchodní společnosti naopak na tzv. bezobalovém prodeji mají založen i svůj marketing a tuto možnost spotřebitelům široce nabízí.

Je tak důležité také říci, že provozovatelé potravinářského podniku (jako jsou bistra, provozovny rychlého občerstvení, vývařovny, restaurace, obchody s potravinářským zbožím atd.), které se k iniciativě (jejímž cílem je náhrada jednorázových plastových výrobků a obalů) připojí, musí mít tyto postupy na bázi systému kritických bodů HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) zpracovány a možnosti náhrady např. jednorázového nádobí či obalů výrobky pro opakované použití anebo spotřebitelem přinesenými nádobami v nich zohlednit.

4.3.2. Zálohování PET lahví a plechovek

Ministerstvo životního prostředí (MŽP) finišuje i s přípravou zákona zavádějícího povinnost platit při koupi nápojů v PET lahvi či plechovce zálohu na obal, podobně jako je tomu dnes u skleněných lahví. Toto zálohování by se pak podle postupně zveřejňovaných vyjádření ministerstva mohlo spustit zhruba za dva roky. Oficiální představení tohoto záměru k datu uzávěrky pro tuto studii neproběhlo. Platí Plán odpadového hospodářství⁵. MŽP však návrh legislativy pro zálohování vybraných nápojových obalů, tedy PET lahví a plechovek, připravuje, jeho podoba by měla být připravena do konce prvního pololetí.

Připravovaná úprava evropského nařízení o obalech totiž zavádí pro členské státy povinnost zavést zálohový systém v případě, že do roku 2026 nedosáhnou devadesátiprocentní míry zpětného odběru. Česko se zatím pohybuje okolo 77 procent. Podle informací uvedených serverem Seznam Zprávy by záloha za PET lahev mohla činit pět korun.

V řadě evropských zemí, například na Slovensku, v Německu, Švédsku, Chorvatsku či Nizozemsku, už povinné zálohování funguje, v dalších o něm uvažují. V Česku zatím běží jen pilotní sběr PET lahví a plechovek (např. ve vybraných supermarketech Lidl a Kaufland).

Obaly je potřeba vrátit neporušené, tedy nepomačkané. Vracení je zatím bezplatné. To znamená, že zákazník nemusí při koupi nápojů skládat zálohu a nevrací se mu tak peníze. Pokud ale odevzdá určitý počet obalů, dostane slevu na vybrané výrobky.

4.3.2.1. Příklad, jak funguje zálohování PET lahví a plechovek na Slovensku

Slovensko spustilo svůj zálohový systém na vratné obaly od nápojů 1. ledna 2022⁶. Zálohované jsou všechny obaly až na pár výjimek, a to kvůli možné kontaminaci obalů od sirupů, mléka, olejů a octa. Zapojit se zde povinně musely prodejny s rozlohou nad 300 metrů čtverečních.

⁵ https://www.mzp.cz/cz/plan_odpadoveho_hospodarstvi_cr

⁶ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-jak-slovaci-tridi-petky-tak-to-u-nas-bude-fungovat-za-par-mesicu-take-228770>

Na Slovensku je téměř 3100 odběrných míst, přičemž toto číslo není konečné – jejich počet roste. 60 % se jich zapojilo dobrovolně. Dle dostupných informací jsou to zejména menší obchody, z nichž část není vybavena automaty, schopnými počítat, evidovat a lisovat obaly. Nejmenší prodejny třídí ještě ručně. Jsou proto zvýhodněny vyšším manipulačním poplatkem, který obchodníkům vyplácí výrobci prostřednictvím Správce zálohového systému.

Při nákupu zálohovaného obalu, označeného písmenem „Z“ a unikátním EAN kódem, zaplatí zákazník o 15 eurocentů, tedy asi 3,50 Kč navíc; to je výše zálohy. Ze slovenské zkušenosti je taková suma dost vysoká na to, aby lidi motivovala k vracení plastových lahví a plechovek do obchodů, kde zálohu dostanou zpět.

Správce zálohového systému svezí obaly od obchodníků do pěti meziskladů po celém Slovensku. Tam se materiál zhutní a putuje do (zatím) jediného třídícího centra (Kočovka na západě Slovenska). To je vybaveno moderní optickou linkou, schopnou roztřídit PET lahve podle barev. Denně se do třídícího centra svezí 80 tun PET lahví a 30 tun plechovek.

Všechny materiál si pak odtud svážejí ke zpracování recyklační firmy, které z něj vyrobí rPET pro opětovné použití do lahví. Část tohoto materiálu mají výrobci zajištěnou na základě nakoupených opcí a část míří přes aukce na volný trh. rPET má stejné chemické složení jako PET, takže ho lze opakovaně recyklovat. rPET se nejčastěji využívá v potravinářském průmyslu při výrobě potravinových a nápojových obalů. Vyrábí se z něj ale například i obalové fólie nebo komponenty v automobilovém průmyslu a podobně.

Podle evropské směrnice musí do roku 2025 každá PET lahev obsahovat alespoň 25 % rPETu, v roce 2030 to bude muset být ještě o pět procent víc.

Zároveň jsou to především výrobci, kteří systém financují. Jednak formou poplatků za registraci produktů a také vyplácením manipulačního poplatku, kterým obchodníkům kompenzují zvýšené náklady na manipulaci, stavební úpravy prodejny, nebo náklady na energie. Letos (2023) správce poplatky zvýšil ze dvou centů až na dvojnásobek.

Momentálně je návratnost obalů 71 procent a letos (2023) má správce za cíl přesáhnout 80 procent.

4.3.2.2. Pohled obchodu na zálohování PET lahví a plechovek

V únoru 2023 jsme zaznamenali pohled Svazu obchodu a cestovního ruchu ČR (SOCR) na zavedení systému zálohování PET lahví a plechovek prezentovaný na Obalovém portále SYBA⁷. Ta nejdůležitější sdělení uvádíme zde:

Zálohový systém musí vycházet z pevného legislativního základu, jehož příprava spadá do gesce Ministerstva životního prostředí ČR. Pro úspěch zálohování bude klíčové vysvětlit lidem změnu přístupu ke skladování PET lahví a hliníkových obalů.

Podle analýzy SOCR vyjde zavedení systému zálohování PET lahví a plechovek na bezmála 5,2 miliardy Kč. Dalších téměř 1,3 miliardy Kč ročně bude zapotřebí k zajištění provozu. Celkově by se

⁷ <https://syba.cz/navrh-narizeni-evropskeho-parlamentu-a-rady-o-obalech-a-obalovych-odpadech-o-zmene-narizeni-eu-2019-1020-a-o-zruseni-smernice-94-62-es> <https://www.socr.cz/zpravodajstvi/tz-socr-cr-aby-se-zalohovani-pet-lahvi-a-plechovek-stalo-prinosem-musi-byt-postaveno-na-realnych-cislech>

mělo ročně vysbírat až 2,3 miliardy kusů obalů. SOCR chce předejít chybám a problémům, které nastaly na Slovensku po zavedení systému na základě politického rozhodnutí bez analýzy relevantních dat.

Zpracovatelé analýzy nejvíce času věnovali kalkulacím investičních a provozních nákladů. Od těch se totiž bude odvíjet správné nastavení tzv. handling fee, tedy poplatku za jednu láhev, který bude kompenzovat všechny vstupní i provozní náklady.

Největšími nákladovými položkami v souvislosti se zavedením systému zálohování budou stavební úpravy týkající se umístění automatů, vytvoření skladových prostor pro obaly a cena za pořízení samotných automatů. Mezi další patří personální náklady, pravidelné zaškolování obsluhy, elektrická energie potřebná k nepřetržitému provozu a pravidelný servis automatů. Důležitým tématem k vyřešení je také způsob svozu sebraných obalů.

Analýza počítá s celkem 2,3 miliardy kusů obalů, které zákazníci během roku vrátí, což odpovídá 90 % míře zpětného odběru. Ty se budou muset přijmout, uskladnit, případně také odvézt do centrálních skladů a dále pak ke zpracovatelům. Z dlouhodobého hlediska je tak třeba zohlednit také nutné reinvestice do automatů a i další faktory.

Připravovaná úprava evropského nařízení o obalech a obalovém odpadu přináší povinnost pro členské státy zavést zálohový systém na PET lahve a plechovky v případě, že nebude do roku 2026 dosaženo 90 % míry zpětného sběru nápojových obalů, což se zřejmě (viz výše) v ČR nepodaří.

Cílem analýzy ovšem nebylo normativně rozhodnout o správnosti systému, ale objektivně vyčíslit veškeré relevantní nákladové položky a identifikovat případná rizika. Právě dosavadní slovenská zkušenost podle SOCR ukazuje, že nedostatečná analýza nákladů předcházející zavedení zálohového systému vede k neefektivitě a množství negativních dopadů na zákazníky i obchod.

4.3.2.3. Pohled spotřebitele

Pohled spotřebitelů bychom zde rádi prezentovali na příkladu, jehož popis uvádíme pro jeho ilustrativnost jen mírně zkrácený⁸:

Měsíc jsem vracel plastové lahve do výkupu. PET lahve v současné době zálohované nejsou, a tak je jejich vrácení spíše iniciativou fanoušků. Tedy, obchod se mě snažil ve vrácení lahví motivovat různými poukázkami na slevy, ale až tak motivační to nebylo. Prioritou pro mě bylo vyzkoušet si, jak avizovaný systém může fungovat v praxi. Patřím mezi fanoušky recyklace, jsem příznivec ekologického chování, a tak by byl hřích nedalekého „výkupního“ automatu na lahve nevyužít. S praktickou aplikací jsem zaznamenal několik problémů:

Problém 1: Kam s nimi

Během měsíce jsem záměrně zvýšil spotřebu PET lahví. Chtěl jsem vědět, jak celý systém může fungovat v praxi u rodin, které se bez balené vody a limonád neobejdou. My si většinu času vystačíme

⁸ <https://bydlenisnu.cz/mesic-jsem-vracel-plastove-lahve-do-vykupu-nic-podobneho-nechci-nikdy-opakovat/>

s vodou z kohoutku, ale v rámci svého testovacího měsíce jsem se rozhodl zaměřit se více na balené nápoje (mimořádně, značně to leze do peněz).

Objevil se ale problém, kam s prázdnými lahvemi. Doposud jsme je sešlápli, hodily do odpadkového koše na plasty, který když se naplnil, byl vyneseno do žlutého kontejneru. Lahve k výkupu ale musí mít svůj původní tvar. Takže jsem začal řešit, kde je skladovat. Pro tyto účely posloužil roh v kuchyni, odkud jsem je v pravidelných intervalech přenášel do sklepa.

Problém 2: Jak je dostat do obchodu

Sklep se začal nepříjemně plnit prázdnými PET lahvemi. Takže následovala akce s pracovním názvem „Kulový blesk“, dle stejnojmenného filmu. Lahve jsem ze sklepa začal nosit do automobilu, protože jiná možnost, jak je dostat k výkupnímu automatu, v tomto množství, prostě není – mimořádně, do obchodu standardně chodím pěšky.

Lahve, které jsem předtím nosil z rohu kuchyně do sklepa, jsem nyní nosil do zavazadlového prostoru našeho vozu. A tím jsem „ekologicky“ vyrazil na parkoviště supermarketu. Zde následoval další logistický krok, protože lahve jsem musel přeházet do nákupního košíku a s ním vyrazil k automatu.

Problém 3: Budu čekat dlouho

I v této etapě pilotního projektu jsem nebyl jediný, kdo chtěl možnost vrácení PET lahví vyzkoušet, a tak jsem u automatu nebyl první. Když podobná situace nastane v případě vrácení pivních lahví, může člověk vložit celou basu, i když není plná. Automat to promptně vyhodnotí, vydá lístek a na řadu jde další pivař. V případě PET lahví žádné takové zjednodušení (doufám, že jen zatím) neexistuje. Několik desítek lahví musíte do stroje vložit jednotlivě. Když jsem se konečně dostal na řadu, ohlédl jsem se a viděl nepříjemné pohledy těch, kteří také museli čekat, až své PETky jednu po druhé, do stroje nasoukám.

Řešení: „Kašlu na to“!

Abych to shrnul. Musel jsem si doma vyčlenit místo, lahve přenášet do sklepa, potom do auta. Zcela zbytečně jsem jel vozem tam, kam normálně chodím pěšky. Nákup se mi vzhledem k čekání výrazně prodloužil a odevzdáním lahví jsem pro přírodu udělal (když budu pozitivní) to stejné, jako když bych je vyhodil do žlutého kontejneru.

V systému vidím jenom samá negativa; jsem přesvědčen, že nic podobného nechci a nebudu nikdy opakovat. Ani záloha na obal mě nemotivuje.

4.3.3. Pohled průmyslu

Z pohledu průmyslu jsme z výstupů již výše zmíněné **konference SYBA** jsme zaznamenali tyto podněty a reakce k dané problematice⁹:

- Průmysl investoval do udržitelnosti velké prostředky prostřednictvím zlepšování recyklačních systémů. Podporuje dlouhodobě udržitelné nakládání s obaly v kontextu oběhového hospodářství

⁹ <https://syba.cz/navrh-narizeni-evropskeho-parlamentu-a-rady-o-obalech-a-obalovych-odpadech-o-zmene-narizeni-eu-2019-1020-a-o-zruseni-smernice-94-62-es>

a zároveň podporuje přijetí legislativních změn v rámci tzv. balíčku k oběhovému hospodářství (2018). Zároveň podporuje snahy o redukci obalových odpadů a zvýšení recyklovatelnosti obalů.

- Průmysl zároveň identifikuje velké množství problematických aspektů, které mohou mít nepředvídatelné dopady na řadu sektorů průmyslu. Zejména pro oblast plastových obalů nastavena celá řada cílů, které musí členské státy plnit a měla by být zachována doba na implementaci opatření k zajištění plnění těchto cílů a nikoli stanovovány cíle další.
- Byl rovněž přijat další nástroj k omezování nerecyklovaných plastových obalů, a to nový zdroj rozpočtu EU, kdy státy platí za množství plastových obalů, které nebyly nasměrovány do recyklace, přičemž průmysl vyjádřil pochybnosti, že je návrh plně koherentní se směrnicí o jednorázových plastech z hlediska nesynchronizovaných termínů (zálohové systémy).
- Průmysl vyjadřuje pochybnosti, že všechny cíle jsou plně konzistentní. Bude potřeba ještě blíže vyhodnotit, zda plnění některých cílů neznamena snížení možnosti dosáhnout jiné cíle (například cíle pro opětovné použití obalů, cíle pro recyklaci obalů, cíle pro prevenci vzniku odpadů z obalů, cíle sběru). Nezbytné je nastavit cíle pro recyklovaný obsah tak, aby reflektovaly dostupnost vhodného materiálu a technologií, které ho zajistí v dostatečné kvalitě.
- Mělo být na členských zemích, zda jsou zaváděny zálohové systémy pro vybrané druhy obalů, nemělo by to být požadováno jako povinnost prostřednictvím právního aktu. Průmysl podporujeme snižování množství obalů, ale cíl musí být navržen férově ve vztahu k situaci v jednotlivých členských zemích a musí reflektovat množství obalových odpadů produkovaných na obyvatele. Je zřejmé, že pokud členský stát produkuje na obyvatele nízké množství obalových odpadů, pak je požadované snížení hůře dosažitelné než v případě zemí s vysokou produkcí obalových odpadů.
- Průmysl považuje celou oblast kompostovatelných plastových obalových materiálů za problematickou a stanovení povinnosti pro vybrané obaly, aby byly kompostovatelné, za diskutabilní. Není zřejmé, proč stanovovat pouze kompostovatelnost jako možný způsob nakládání s těmito vybranými typy obalů (např. kávových kapslí).
- Požadavky na sjednocování systémů třídění obalů jsou pro členské státy velmi finančně náročné. V každém členském státě fungují sběrná místa jinak a v rámci této změny to bude mít pro jednotlivý členský stát rozdílné důsledky. Požadavek na nové jednotné značení obalů způsobí výrobcům a dalším subjektům v řetězci další náklady.

V médiích zaznamenáváme i další obavy signalizované z „průmyslu“ ohledně vratných obalů. Jako příklad uvádíme reakci německých pivovarníků převzatou z německých zdrojů v **ECHO24.cz, 1. 6. 2023¹⁰**. Problém zde zkráceně tlumočíme. Ostatně, již titul článku hovoří za vše: **Šílený návrh z EU - Pivovarníci budou muset roztavit miliardy pivních lahví.**

"Pokud se plány EU stanou skutečností, budeme muset všechny vratné lahve roztavit. Tomuto šílenství je třeba zabránit," uvedl šéf pivovarnického svazu Holger Eichele.

¹⁰ <https://echo24.cz/a/H3s7t/zpravy-svet-nemecko-dopis-eu-vratne-lahve-pivo-niceni>

Němečtí pivovarníci se totiž obávají, že budou muset zničit miliardy pivních lahví. V důsledku nových pravidel pro zálohové systémy Evropská unie má dojít ke stažení současných obalových materiálů z oběhu. Německý svaz pivovarů tak poslal dopis Evropskému parlamentu, ve kterém apeluje na to, aby v Německu zůstal stávající systém. Podobné obavy zaznívají i od politiků, zejména z CSU.

Evropské nařízení o obalech má za cíl snížit množství obalového materiálu, na pivních lahvích by tak pro kontrolu měly vzniknout nové identifikační prvky. Pro Německo, které je jednou z evropských velmocí, co se vratných obalů týče, by to znamenalo zničit několik miliard pivních lahví. Plán EU je podle německého průmyslu dobře míněný, ale špatně provedený. Evropě se podle něj vnucuje jednotný zákon, protože některé země na rozdíl od Německa nemají systém opakovaného použití. V Německu je provozovaný největší a nejúspěšnější systém vratných lahví v Evropě. Podle Němců by byla katastrofa, kdyby ho EU zničila.

Změny by měly nastat i v případě přepravek na pivo, podle úředníku z EU totiž německé přepravky obsahují příliš mnoho vzduchu. „Plán EU (v návrhu) požaduje, aby přepravní obal výrobku nebyl o více než 40 procent větší než samotný výrobek. V případě piva by to znamenalo, že klasickou německou přepravku na pivo čeká zánik, bude skartována a zničena.“

4.3.4. Shrnutí za spotřebitele

Ve vztahu k regulaci používání plastových materiálů a předmětů s dopadem na obaly a obalový odpad si Sdružení českých spotřebitelů uvědomuje komplexnost této problematiky a vnímá potřebu opatření, která vedou k podpoře udržitelné společnosti.

Je ale také třeba vnímat, že jednotlivé zainteresované strany, a to v řadě případů opodstatněně, argumentují s problémy, které implementace těch či oněch opatření přináší, a společným jmenovatelem se zdá být především problém nemalých finančních nákladů, která jsou s těmito opatřeními bezprostředně spojena.

A v tom vidíme za spotřebitele zásadní problém. To, že to či ono zaplatí výrobce, obchod, národní vláda anebo že na to budou ze strany vlády v ČR použity evropské dotace, je iluze.

Vše zaplatí spotřebitel, a to v ceně výrobku, služby, anebo obého.

5. MATERIÁLY PRO STYK S POTRAVINAMI - SHRNUTÍ PRO SPOTŘEBITELE

5.1. Spotřebitelská rizika

Cílem této kapitoly je stručně informovat spotřebitele o správném používání materiálů a předmětů přicházejících do styku s potravinami (materiály a předměty) a možných bezpečnostních problémech způsobených jejich nesprávným používáním. Tyto informace pro spotřebitele zpracovala organizace SAFE¹¹ a tímto jí za laskavé poskytnutí copyrightu pro použití tohoto materiálu v upravené podobě i děkujeme.

Spotřebitelé denně používají různé typy obalů, aniž by znali rizika a podmínky použití, byť v označení mají být dostatečně informováni.

Tyto materiály a předměty jsou v EU definovány jako všechny materiály a předměty určené pro styk s potravinářskými výrobky a nápoji během jejich výroby, zpracování, skladování, přípravy a podávání, tedy před jejich případnou konzumací. Tyto položky mohou být vyrobeny z různých materiálů ale pouze schválených (recyklované plasty, hliník, pryž, papír, materiály na bázi vláken a kovy; plný výčet viz čl. 3.1).

Téma zahrnuje samozřejmě obaly a dále kuchyňské nádobí a vybavení, stroje používané při zpracování potravin ale také konvice na vodu, pивní kohoutky nebo kávovary.

Spotřebitelé vnímají v principu čtyři druhy rizik

1. Hlavním potenciálním rizikem je migrace nebezpečných látek - chemikálií z materiálů a předmětů do potravin, které pak mohou být potenciálně nebezpečné pro lidské zdraví. Mnoho z těchto chemikálií, které jsou používány při výrobě FCM, nebyly testovány na nebezpečné vlastnosti nebo jsou vědecké údaje stále omezené (je třeba zdůraznit, že s těmito obavami odborné kruhy a orgány EU by nepochybně nesouhlasily).
2. Dalším rizikem jsou neúmyslně přidané látky - externí chemikálie. Mohou být přítomny také v důsledku procesů nakládání s odpady a recyklace a často zůstávají neidentifikovány.
3. Spotřebitelé často upozorňují na riziko „koktejlového efektu“; může vzniknout v důsledku současné expozice různým chemickým látkám a nedostatku výzkumu týkajícího se účinku chemických směsí na lidské zdraví.
4. A konečně, kumulativní expozice široké škále chemikálií, nejen samotných materiálů a předmětů, může rovněž zvýšit rizika pro lidské zdraví.

Všechna tato rizika by evropská legislativa měla řešit, byť zatím asi nikoliv důsledně. K tomu viz čl. 3.1 a 4.2. Pro spotřebitele je vodítkem, že daný materiál či předmět je či může být použit pro potraviny v souladu s pravidly EU symbolem

¹¹ <https://www.safefoodadvocacy.eu/safe-publishes-guidelines-for-consumers-on-food-contact-materials/>

– viz napravo. Tento symbol sklenice a vidličky můžete vidět na nádobách na potraviny a nápoje, obalových materiálech a přístroích atp.

V dalším se budeme věnovat jen vybraným druhům materiálů. Seznam schválených materiálů je relativně dlouhý a dále – autoři této studie jsou názoru, že spotřebiteli bychom zde měli zprostředkovávat informace spíše v duchu, že „méně může být více“.

5.2. Dotčené materiály

V dalším podáváme informace o nejvíce dotčených materiálech.

5.2.1. Plasty

Celosvětová průměrná spotřeba plastů je 45 kg na osobu a rok, zatímco západní Evropa spotřebuje třikrát tolik, přibližně 136 kg na osobu.

Plastové materiály jsou silně diskutovaným tématem všeobecně (to platí pro tuto studii nepochybně), tak se jim nemůžeme vyhnout v tomto souhrnu.

Plasty jsou široce používány jako materiály a předměty a jejich použití exponenciálně roste od 50. let 20. století. Plastové obaly jsou největším odvětvím průmyslu plastických hmot (40 %). Výroba plastů má velký dopad na životní prostředí, protože vyžaduje velké množství fosilních paliv a produkuje skleníkové plyny. Kromě toho je recyklace plastů dosud velmi nízká a velká množství plastového odpadu končí v našem životním prostředí včetně v oceánech.

Používání plastů je regulováno zvláštními opatřeními EU, jejichž cílem je transformace způsobu, jakým jsou plastové výrobky navrženy, vyráběny, používány a recyklovány v EU. Regulace nově zahrnuje i omezení používání plastů na jedno použití.

Rizika používání plastů spočívají v obtížích se sledováním přítomnosti všech látek v materiálech a předmětech a v současných metodách používaných k hodnocení bezpečnosti těchto položek. S ohledem na silnou podporu recyklace plastů připomínáme, že nebezpečné látky jsou pravděpodobněji přítomny právě v recyklovaných plastech než v plastech původních. Je to důsledek kontaminace v důsledku dřívějšího nesprávného použití ze strany spotřebitelů, křížové kontaminace z likvidace odpadu a kontaminantů životního prostředí, jakož i chybných třídících systémů umožňujících materiály, které je zakázáno recyklovat do materiálů a předmětů. Endokrinní disruptory, známé jako skupina látek, které interferují s lidskými hormonálními systémy, jsou přítomny v široké škále plastových materiálů a předmětů, jako jsou lahve na pití a nádoby na potraviny. Problém migrace pak narůstá zejména v jednorázových plastových předmětech, které se používají opakovaně a několikrát zahřívají. Ale jednorázové obaly k takovému zacházení nejsou určeny!

A to je i hlavním doporučením pro spotřebitele. Ti by se měli vyhnout ohřívání nebo používání jednorázových plastových předmětů pro jiné potraviny, než pro které byly původně určeny (např. nepoužívejte opakovaně jednorázové nádoby na zmrzlinu k uchovávání horkých nebo mastných potravin). Pro opakované používání nádob, láhví a obalů na potraviny by měli volit jiné alternativy než plasty (např. sklo, kov apod.).

„Ekologové“ doporučují i další opatření, např. volbu pro nebalené potraviny (např. ovoce, zelenina), či zvažovat velkoobjemový prodej. Zejména, že ale narůstají tendenčně zamlčovaná rizika hygienická!

5.2.2. Hliník

Na jednu tunu hliníku se vyrobí čtyři tuny vysoce znečišťujících reziduí ve formě arsenu, titanu, chromu, olova, vanadu a rtuť.

Hliník je lehký kov a je široce používán v potravinářském sektoru. Hliník se používá pro svou pevnost a dobrou tepelnou vodivost. Kromě toho má vynikající odolnost proti korozi. Hliník lze nalézt v kuchyňském náčiní a obalech potravin, jako jsou hrnce, kávovary, jednorázové plechy do trouby, plechovky, balicí fólie a kávové kapsle.

Výrobní proces hliníku je však velmi energeticky náročný, vyžaduje velké objemy vody a má různé dopady na životní prostředí.

V nařízení EK 10/2011 o plastových materiálech a předmětech jsou stanovena specifické požadavky na migrační limity pro různé látky, a také pro hliník.

Co se týče zdravotních rizik, jsou v zásadě omezená. Hliník nezpůsobuje přímé poškození zdraví při požití ve velmi malých množstvích, která jsou ve vztahu k materiálům a předmětům reálná. Vysoké hladiny hliníku byly spojovány s Alzheimerovou chorobou, tato údaje zůstávají ale neprůkazné.

Vzhledem k nízké rizikovosti hliníku v kontextu materiálů a předmětů jsou doporučení pro spotřebitele nenáročná. Hliník jako obal či nádoba je nejvhodnější po dobu delší než 24 hodin při teplotě okolí hlavně pro suché potraviny (např. těstoviny, sušené luštěniny, koření, sušené houby, pekařské výrobky). Energetická a ekologická náročnost výroby hliníku jistě implikuje takový spotřebitelský přístup omezení používání těchto obalů a předmětů. (Ilustrativní obrázek - zdroj: Pixabay.com)

5.2.3. Materiály a předměty na rostlinné bázi

Dejte si pozor na zavádějící tvrzení, jako je „ekologický“, „kompostovatelný“ a „biologicky rozložitelný“, protože tyto materiály předměty mohou obsahovat škodlivé chemikálie pro lidské zdraví a životní prostředí.

Balení potravin na rostlinné bázi je často propagovanou udržitelnou alternativou a součástí cirkulárního hospodářství.

Formované vlákno, palmové listy, papír a bambus jsou materiály často používané pro tyto plastové alternativy pro jedno použití.

Spotřebitelé se mohou rozhodnout pro tyto možnosti, aby upustili od plastových materiálů a předmětů. Běžnými příklady těchto materiálů a předmětů na rostlinné bázi jsou misky, talíře a jednorázové kávové šálky určené k opakovanému použití.

Žádná podrobná pravidla EU neupravují chemikálie přítomné v takových potravinářských obalových materiálech na úrovni EU.

Materiály a předměty vyrobené z bambusového nebo kukuřičného vlákna často obsahují melamin, který se používá jako lepidlo na vlákna. Kombinace melaminu a bambusu je nebezpečná, protože může uvolňovat vysoké hladiny formaldehydu, známého karcinogenu. Hladiny formaldehydu v plastech jsou regulované, avšak pro bambusová nebo kukuřičná vlákna nejsou k dispozici žádná pravidla EU.

Spotřebitelé by si proto měli uvědomit, že tendenční proti plastové kampaně mohou spotřebitele dovést k používání daleko rizikovějších materiálů a někdy i dokonce s horšími dopady na životní prostředí. Rozhodně by neměli používat materiály a předměty vyrobené ze směsi melaminu a bambusového/kukuřičného vlákna. Melaminové nádobí by pak neměli nepoužívat pro teplé pokrmy a nevkládat je do mikrovlnné trouby ani myčky nádobí.

K tomu pohled odborníka: Jde to i jinak? Obaly a mletý bambus

SZÚ zpracoval v r. 2019 informaci o používání a uvádění na trh plastových materiálů a předmětů pro styk s potravinami, které obsahují mletý bambus nebo jiné podobné složky¹².

Šetření prováděná členskými státy ukázala, že v posledních letech na trhu narůstá počet materiálů a předmětů přicházejících do styku s potravinami, které jsou vyrobeny z plastů a do nichž se přidává bambus nebo jiné „přírodní“ látky. Tyto výrobky jsou obvykle uváděny na trh s označením jako „biologicky rozložitelné“, „šetrné k životnímu prostředí“, „organické“, „ekologické“ nebo „přírodní“ a vzhledem k tomu, že jejich obchodní název a popis je používán na podporu tohoto marketingového přístupu, nejsou pro běžného spotřebitele snadno identifikovatelné jako plasty.

V současné době se z tohoto typu výrobků na trhu nejčastěji vyskytují různé typy kuchyňského nádobí nebo pomůcky pro domácnost. Jako praktický příklad lze uvést opakovaně použitelné talíře, misky, hrnečky nebo kávové pohárky či kelímky s víčkem. Tento materiál je často používán i pro výrobu dětských servírovacích sad. Výrobky mají podobný vzhled jako melaminové kuchyňské nádobí a předměty z melaminu, protože se obvykle skládají z melaminové pryskyřice jako hlavní konstrukční složky, ale také obsahují jako přísadu mletý bambus („bambus-melamin“), nebo jiné obdobné složky přírodního původu, jako je kukuřice, případně kukuřičný šrot. Tyto přísady nejčastěji fungují jako plnivo. Na trhu se mohou vyskytnout i jiné obdobné výrobky, při jejichž výrobě jsou použita bambusová vlákna, která jsou přidávána do polymerního pryskyřičného pojiva za vzniku kompozitního produktu.

Typy materiálů a předmětů, které jsou předmětem této informace, se výrazně liší od těch, které jsou vyrobeny přímo z bambusu nebo jiného přírodního produktu, jako je dřevo, a které jsou pouze

¹² Zde zkráceno; v plném znění v příloze 2. Zdroj: Archiv autora, poskytnuto Ing. J. Sosnovcovou; www.szu.cz

mechanicky vytvarovány a jinak se nacházejí ve své přirozené podobě, ačkoli při jejich výrobě mohou být použity adhezivní látky (lepidla) a povrchové úpravy (laky).

Řada těchto materiálů a předmětů vyrobených z bambusu a melaminu a určených pro styk s potravinami se na trhu prodává s tvrzením, že jsou udržitelné, recyklovatelné a přírodní. Jak již bylo výše uvedeno, jsou označeny reklamními tvrzeními, jako jsou „biologicky rozložitelné“, „šetrné k životnímu prostředí“, „organické“, „přírodní“ nebo dokonce v některých případech „100% bambus“, což v mnoha případech neodráží skutečnou povahu produktu.

Ustanovení čl. 3 odst. 2 nařízení (ES) č. 1935/2004 vyžaduje, aby „označení, reklama a prezentace materiálu nebo předmětu nebyly klamavé pro spotřebitele a neuváděly ho v omyl. Provozovatelé podniků/dovozci a obchodníci/ proto musí zajistit, aby označení a reklama těchto výrobků byly v souladu s výrobkem, který je uváděn na trh, a to zejména s přihlédnutím ke skutečnému složení tohoto výrobku. V případech, kdy se melamin nebo jiné druhy plastů používají jako hlavní konstrukční složka v materiálech a předmětech, které také obsahují i jiné složky, jako je v tomto případě bambus, je možné, že takováto reklamní prohlášení, zejména ta, která naznačují, že produkty neobsahují žádné plastové materiály, mohou být považovány za zavádějící a v rozporu s požadavky čl. 3 nařízení (ES) č. 1935/2004.

Během posledních několika let se v systému rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF) vyskytla řada oznámení týkajících se bambusových melaminových materiálů a předmětů pro styk s potravinami. Uvolňování neboli migrace melaminu a formaldehydu do potravin byla v mnoha případech několikanásobně vyšší, než jsou stanovené specifické migrační limity pro melamin (SML= 2,5 mg/kg potraviny nebo potravinového simulantu) a pro formaldehyd (SML =15 mg /kg potraviny nebo potravinového simulantu) uvedené v nařízení Komise (EU) č. 10/2011, což je důvodem k stažení výrobku z trhu a oznámení do systému RASFF, aby byly jeho prostřednictvím informovány i další členské státy EU.

Použití bambusu nebo jiných podobných složek jako doplňkových látek při výrobě plastů a materiálů určených pro styk s potravinami, například k vyplnění nebo vyztužení plastů, vyžaduje povolení v souladu s nařízením (ES) č. 1935/2004. Toto povolení musí být vydáno dříve, než mohou být tyto přísady použity při výrobě plastových materiálů a předmětů pro styk s potravinami, tzn. před uvedením výsledného výrobku na trh. Toto povolení bylo uděleno pro FCM č. 96 "dřevěná vlákna a moučka, nezpracovaná". Nicméně rozsah, v jakém bambus spadá do tohoto povolení, není zcela jasný.

Pracovní skupina projednala, že použití přísad přírodního původu, jako je bambus v plastové matrici, nemusí nutně představovat přímé zdravotní riziko. Zdravotní rizika však mohou vzniknout, pokud je kvalita těchto přírodních přísad nízká, nebo pokud obsahují nebo přispívají k tvorbě reakčních nebo rozkladných produktů.

Častým problémem je i to, že výrobci nebo dovozci materiálů a předmětů, vyrobených z melaminové pryskyřice za použití většího množství bambusových vláken nepovažují tyto materiály za plast ať již záměrně, omylem nebo z nedostatku znalostí o platných právních předpisech. V důsledku toho se důsledně neprovádí ověření souladu s nařízením (EU) č. 10/2011. To může v konečném důsledku vést

k uvedení na trh takových materiálů a předmětů, z nichž látky, jako například melamin nebo formaldehyd migrují v množstvích vysoce převyšujících povolené migrační limity a mohou ohrozit zdraví zejména citlivých skupin spotřebitelů, jako jsou malé děti.

♦ NOVÝ TYP RIZIKA PŘI POUŽÍVÁNÍ PŘÍSLAD ORGANICKÉHO PUVODU

Čína: bambusová vlákna + kukuřičný škrob + rýžové šlupky + **MELAMIN**

Polymerní základ:
Melamin-formaldehydová pryskyřice

Příloha I – pozitivní seznam

FCM 98
Formaldehyd
SML = 15 mg/kg

FCM 239 Melamin
SML = 2,5 mg/kg

Přísady:
Příloha I – pozitivní seznam
FCM 96 dřevná moučka a vlákna, neupravená

!!! Bambus nepatří mezi dřeviny
je souhrnný název pro množství rodů trav z čeledi lipnicovitých vyznačujících se dřevnatými stébly.

Tráva
melamin + kyselina kyanurová

melamin kyanurát

Melamin + formaldehyd

Pesticidy, rezidua z adheziv/pryskyřic (fenol, formaldehyd, bisphenoly – PBA, PBS, PBF)

Melamin + formaldehyd

Nádoby pro servírování pokrmů z přírodních produktů palmových např. bambusových listů

Kelímky na teplé nápoje, zejména na kávu

Pesticidy, těžké kovy, mikrobiální riziko (plíseň, botry)

Nádoby z kokosových ořechů

Jídelní soupravy pro děti

Bambusové nádoby – jednorázové, pro opakované použití

Brčka – vyrobená z 1 papíru, stvolů obilovin, bambusu, i dřevného bambusu, skla, těstovin...

Pesticidy, rezidua veterinárních léčiv, bisocidů, PAU...

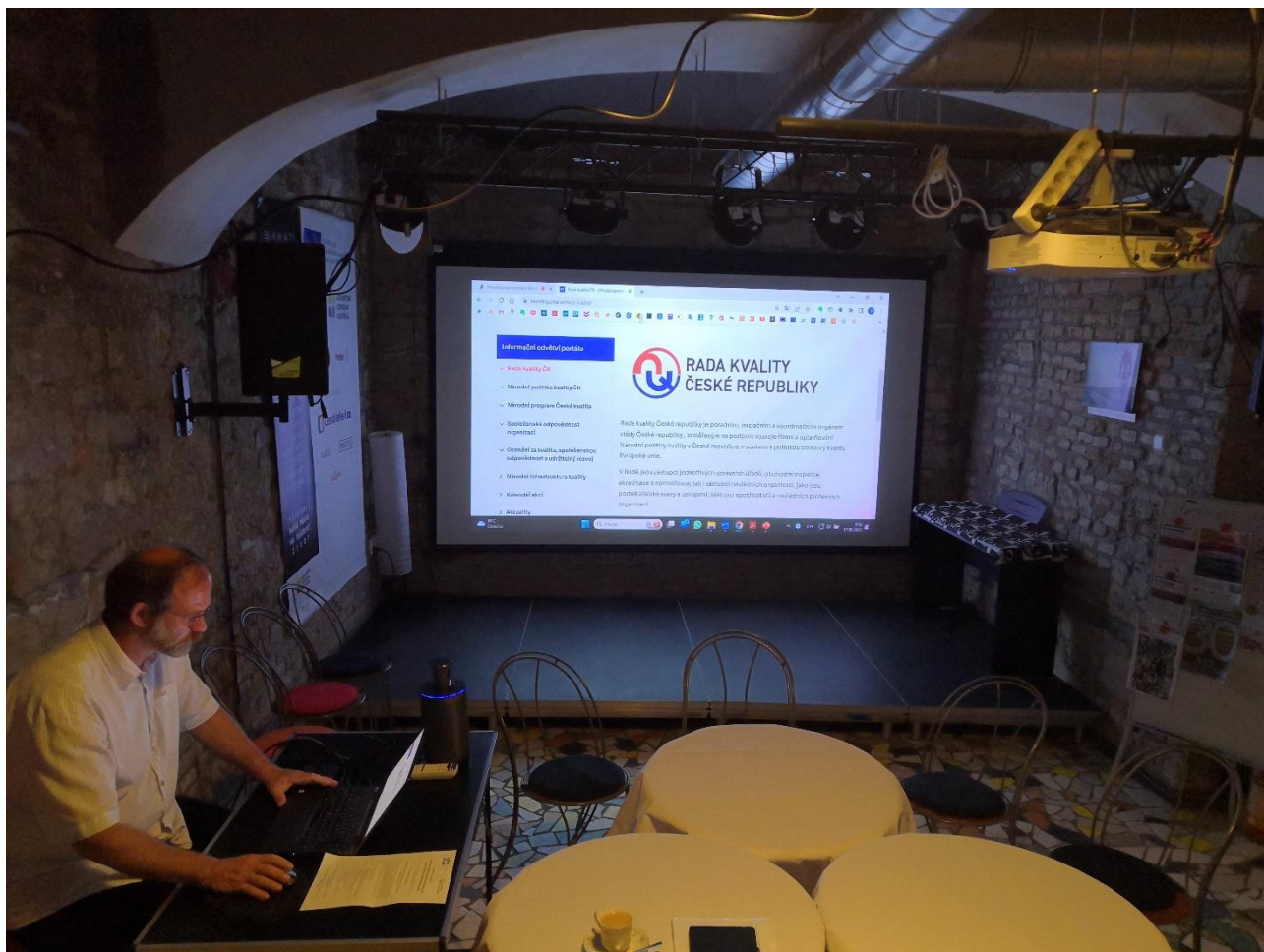
Užroben SZU oskem

Obr.: Z prezentace Ing. J. Sosnovcové, SZÚ, Kulatý stůl 7. 6. 2023

6. Závěry a doporučení z kulatého stolu

6.1. Kulatý stůl

Kulatý stůl pod titulem „Bezpečné obaly a materiály určené pro styk s potravinami ve světle zeleného údělu“ pořádalo Sdružení českých spotřebitelů, z.ú. ve spolupráci s Radou kvality České republiky dne 7. června 2023 od 10:00 hod. v Komunitním centru Husitská, Husitská 114/74, 130 00 Praha.

Informace k této veřejné akci jsou vystaveny na webové adrese <https://konzument.cz/projekty/rada-kvality-cr/bezpecne-obaly.php>.

U kulatého stolu byla představena v předfinální verzi tato studie a pro účastníky byla zástupkyně Státního zdravotního ústavu připravena podrobná prezentace o legislativě k tématu.

V diskuzi zainteresovaných stran (výroba, služby, MMR, SZÚ, spotřebitelé) zazněly různé pohledy na problematiku materiálů a předmětů pro styk s potravinami a problematiku obalů a obalových odpadů.

Ve vztahu k tématu materiálů a předmětů se doporučuje, aby byla zajištěna z pozice národních struktur co nejúčinnější podpora rychlého ukončení příprav nové evropské legislativy tak, aby návrhy stihl projednat stávající Evropský parlament. Pokud se takto nestane, hrozí značný časový odklad a nový rámec bude odsunut na období nové EK.

Ve vztahu k regulaci používání zejména plastových materiálů a předmětů, s dopadem na obaly a obalový odpad si účastníci kulatého stolu včetně spotřebitelů uvědomují tuto komplexní problematiku a vnímají potřebu opatření, která vedou k podpoře udržitelné společnosti prostřednictvím posilování cirkulární ekonomiky. Zároveň ale poukazují na to, že zainteresované strany ve výrobě i obchodu mají s některými zaváděnými či připravovanými opatřeními velké problémy či obavy, které regulátoři neuvažovali. Spotřebitelé některé z nich sdílejí a poukazují na skutečnost, že spojené náklady konečně zaplatí právě oni - spotřebitelé.

Je zřejmé, že průmysl (PK ČR) obecně podporuje připravovaný přechod na zálohované plastové lahve a hliníkové plechovky. Zazněl ovšem i názor, že dosažení jednoho cíle ve vztahu ke snižování odpadu a prosazování recyklace může být zároveň provázeno vyššími energetickými náklady a ekologickými dopady. Za oblast služeb cestovního ruchu včetně hoteliérství zazněly obavy, že vyloučení používání malých jednorázových obalů na potraviny, ale třeba i na hygienické prostředky apod. by bylo pro tento sektor velmi problematické.

Je ovšem zřejmé, že o zavedení zálohovaných obalů je již i v ČR rozhodnuto, např. v regionu střední Evropy již většina zemí systém zavedla.

6.2. K edukaci spotřebitelů

Účastníci kulatého stolu se shodli, že komunikace k tématům diskutovaným kolem kulatého stolu nedosahuje potřebné úrovně. Do určité míry se to týká zainteresovaných stran obecně, nicméně zdůrazňujeme tento deficit zejména vůči spotřebitelům.

Témat k edukaci je více, tak jak jsou ve studii otevřeny.

Nepochybně je nyní široký prostor pro zviditelnění tématu odpadové problematiky včetně třídění obalů, resp. zavádění zálohového systému plastových lahví a plechovek.

Spotřebitelé by si také měli uvědomit, že tendenční proti-plastové kampaně je mohou dovést k používání daleko rizikovějších materiálů a někdy i dokonce s horšími dopady na životní prostředí. Například by neměli používat materiály a předměty vyrobené ze směsi melaminu a bambusového/kukuřičného vlákna. Melaminové nádobí by pak neměli nepoužívat pro teplé pokrmy a nevkládat je do mikrovlnné trouby ani myčky nádobí.

Podstatně větší povědomí by mělo být dosaženo ohledně ne/používání obalů pro ohřívání, uchovávání nebo jiné používání jednorázových plastových předmětů pro jiné potraviny, než pro které byly původně určeny (např. jednorázové nádoby na zmrzlinu k uchovávání horkých nebo mastných potravin). Pro opakované používání nádob, láhví a obalů na potraviny by měli volit jiné alternativy než plasty (např. sklo, kov apod.).

Dalším možným tématem k osvětě je hygiena vlastní obalů a předmětů donášených spotřebitelem k prodeji. Atd.

SČS bude hledat finanční zdroje k zajištění edukativních projektů zaměřených na spotřebitele, ale i další zainteresované strany.

ZDROJE A ODKAZY

Nařízení Evropského parlamentu A Rady (ES) č. 1935/2004 ze dne 27. října 2004 o materiálech a předmětech určených pro styk s potravinami a o zrušení směrnic 80/590/EHS a 89/109/EHS

Nařízení Komise (EU) 2022/1616 ze dne 15. září 2022 o materiálech a předmětech z recyklovaných plastů určených pro styk s potravinami a o zrušení nařízení (ES) č. 282/2008

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech a o zrušení některých směrnic

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/904 ze dne 5. června 2019 o omezení dopadu některých plastových výrobků na životní prostředí

Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o obalech a obalových odpadech, o změně nařízení (EU) 2019/1020 a o zrušení směrnice 94/62/ES

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění, vyhláška č. 38/2001 Sb., o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami.

Zákon č. 477/2001 Sb., zákon o obalech, vyhláška č. 30/2021 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o obalech.

SZÚ, Ing. J. Sosnovcová; Odborné stanovisko k možnosti nahrazování plastových obalů a jednorázového plastového nádobí a náčiní pro prodej, podávání a servírování potravin, pokrmů a nápojů, 9. 5. 2019

SZÚ, Ing. J. Sosnovcová; Informace o používání a uvádění na trh plastových materiálů a předmětů pro styk s potravinami, které obsahují mletý bambus nebo jiné podobné složky. 2019

Další informace a zdroje viz:

- [Plastové výrobky na jedno použití](#) (Evropská komise)
- Sdělení Komise – Pokyny Komise týkající se plastových výrobků na jedno použití podle směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/904 o omezení dopadu některých plastových výrobků na životní prostředí (2021/C 216/01) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A52021XC0607%2803%29>
- Studie - Udržitelná spotřeba při nákupu potravin, SČS, s podporou Rady kvality ČR, 2021; <https://konzument.cz/projekty/rada-kvality-cr/potravinovy-odpad.php>
- <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-byznys-trendy-analyzy-jak-slovaci-tridi-petky-tak-to-u-nas-bude-fungovat-za-par-mesicu-take-228770> - Filip Horáček, 2. 4. 2023, Jak Slováci třídí petky, tak to u nás bude fungovat za pár let také,
- Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o obalech a obalových odpadech, o změně nařízení (EU) 2019/1020 a o zrušení směrnice 94/62/ES; Iva Werbynská (SYBA); 1. 2. 2023; <https://syba.cz/navrh-narizeni-evropskeho-parlamentu-a-rady-o-obalech-a-obalovych-odpadech-o-zmene-narizeni-eu-2019-1020-a-o-zruseni-smernice-94-62-es>

<https://www.socr.cz/zpravodajstvi/tz-socr-cr-aby-se-zalohovani-pet-lahvi-a-plechovek-stalo-prinosem-musi-byt-postaveno-na-realnych-cislech>; Iva Werbynská (SYBA); 1. 2. 2023

- https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-zalohovani-pet-lahvi-za-dva-roky-40428362#dop_ab_variant=929620&dop_source_zone_name=novinky.szhnp.box&source=hp&seq_no=4&utm_campaign=abtest222_hitovani_v_komentarich_varB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz; Pavel Cechl, 22. 4. 2023, Záláhování PET lahví za dva roky
- <https://bydlenisnu.cz/mesic-jsem-vracel-plastove-lahve-do-vykupu-nic-podobneho-nechci-nikdy-opakovat/>
- <https://echo24.cz/a/H3s7t/zpravy-svet-nemecko-dopis-eu-vratne-lahve-pivo-niceni>
- https://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomika/zalohovani-pet-lahvi-ochrana-prirody-nebo-kseft.A230301_180650_p_ekonomika_nef ; Dalibor Matušinský, 2. 3. 2023
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_7157
https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-packaging-and-packaging-waste_en
- Zdrojem všech ilustrativních obrázků, pokud není uvedeno jinak, včetně titulní strany je [Pixabay.com](https://pixabay.com)

(Zdroj obr.: Pixabay.com)

AUTOR

Ing. Libor Dupal (*1955) absolvent VŠCHT, fakulty Potravinářské a biochemické technologie, působí od r. 2002 ve Sdružení českých spotřebitelů. Je předsedou Správní rady tohoto sdružení a je ředitelem Kabinetu pro standardizaci. Velkou část profesního života věnoval kvalitě a bezpečnosti potravin, ale již řadu let se věnuje i jiným oblastem kvality a bezpečnosti výrobků a služeb, např. ve vztahu k prevenci úrazů dětí a mládeže. Je předsedou Řídicího výboru Programu Česká kvalita. Zastupuje ČR v evropské organizaci ANEC (Hlas spotřebitelů ve standardizaci) a pro období 2019-22 byl členem Správní rady EFSA (Evropský úřad pro bezpečnost potravin).

Příloha 1

ODBORNÉ STANOVISKO SZÚ k častým dotazům provozovatelů potravinářských podniků k možnosti náhrady či redukování spotřeby jednorázového plastového nádobí, náčiní či jiných výrobků určených k podávání či servírování potravin a nápojů a jejich nahrazení výrobky, které jsou určeny pro opakované použití, případně nádobami či obaly přinesenými spotřebitelem.

Státní zdravotní ústav na základě dotazů obchodníků a dalších podnikatelů v oblasti prodeje potravin a stravovacích služeb zpracoval toto odborné stanovisko k možnosti nahrazování plastových obalů a jednorázového plastového nádobí a náčiní pro prodej, podávání a servírování potravin, pokrmů a nápojů.

Všechny výrobky a materiály, kterými provozovatel potravinářského podniku nahradí jednorázové předměty z plastů, musí splňovat legislativní požadavky, které se na ně vztahují, a to jak požadavky evropského práva, tak i národní požadavky vyplývající ze zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění, a jeho prováděcího předpisu, vyhlášky MZ ČR č. 38/2001 Sb., o hygienických požadavcích na výrobky určené pro styk s potravinami.

Pro nahrazení jednorázových plastových předmětů přímo provozovatelem podniku např. obchodníkem s potravinářským zbožím, prodejcem rychlého občerstvení, restaurátérem, farmářem, lze využít následující dvě možnosti:

a) nahradit obaly a jednorázové nádoby/předměty z plastů výrobky pro jednorázové použití z jiných vhodných materiálů než plastů, například z papíru, textilu, skla, kovů, apod.

Všechny tyto materiály však musí splňovat legislativní požadavky na bezpečnost, zdravotní nezávadnost, značení apod. stanovené rámcovým nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1935/2004 a případně dalšími specifickými nařízeními EU, pokud pro daný materiál existují. Dále tyto materiály musí vyhovovat národním

požadavkům specifikovaným ve výše citovaném zákonu č. 258/2000 Sb. a specifickým požadavkům stanoveným ve vyhlášce č. 38/2001 Sb. pro jednotlivé typy materiálů

b) v provozovnách rychlého občerstvení, restauracích, jídelnách a dalších stravovacích zařízeních místo plastového jednorázového nádobí lze použít nádobí a další předměty určené k opakovanému použití, např. z keramiky, porcelánu, skla, případně i z plastů pro opakované použití apod.

Tyto výrobky, kterými bude jednorázové plastové nádobí nahrazeno, musí splňovat opět legislativní požadavky, které se na ně vztahují. Jejich bezpečnost a zdravotní nezávadnost musí být testována pro opakované používání. Základní požadavky jsou opět uvedeny v nařízení EP a Rady č. 1935/2004 a dalších specifických nařízeních EU, případně v národním předpise.

Pokud náhradou bude předmět vyrobený z plastu nebo z kombinace plastů, musí tento/tyto výrobek/výrobky splňovat nařízení Komise EU č. 10/2011 na plasty přicházející do styku s potravinami ve znění jeho dodatků, kde je uvedeno, jak právě výrobek určený pro opakovaná použití musí být odzkoušen. Zkoušky se musí přizpůsobit i tomu, zda reálné používání výrobku bude pouze

pro servírování a podávání studených nápojů a pokrmů nebo zda provozovatel potravinářského podniku zamýšlí používat nádobí i pro podávání teplých nápojů a pokrmů.

V případě použití předmětů ze silikátových materiálů jako je např. keramika, sklo, porcelán, musí tyto výrobky splňovat požadavky zákona č. 258/2001 Sb., o ochraně veřejného zdraví výše citovanou vyhláškou MZ ČR č. 38/2001 Sb. Pro provozovatele potravinářských podniků je důležité, aby mu dodavatel výrobku/ů, které jsou vyrobeny např. z plastů a které má provozovatel v úmyslu používat opakovaně, předložil Prohlášení o shodě v souladu s článkem 16 nařízení č. 1935/2005 a podle čl. 15 nařízení č. 10/2011, kde je jednoznačně specifikováno správné použití výrobků (například nejvyšší teplota, za níž může být výrobek používán, která je důležitá zejména pro průkaz vhodnosti použitého materiálu pro servírování horkých a teplých nápojů a pokrmů). Dále musí být vyžadována informace o typu potravin či skupinách potravin, pro které splňuje použitý materiál bezpečnostní požadavky, protože některé výrobky mohou mít omezený způsob použití, například nemusí být vhodné pro servírování potravin a pokrmů obsahujících tuky, silně kyselé potraviny apod.

Při náhradách jednorázových plastových předmětů výroby pro opakované používání je však nezbytné, aby provozovatel potravinářského podniku měl zajištěno jejich adekvátní a hygienické mytí.

Nahrazení jednorázového plastového nádobí a náčiní či obalu předměty, které si donese sám spotřebitel.

Platné právní předpisy nezakazují prodej potravin a pokrmů do nádob, či obalů přinesených spotřebiteli. Nicméně je na rozhodnutí provozovatele potravinářského podniku, zda takový způsob prodeje potravin či pokrmů umožní a bude mít v nabídce služeb pro konečného spotřebitele. Na druhou stranu platné právní předpisy neobsahují ani oprávnění pro konečného spotřebitele prodej do přinesených nádob či jiných obalů na provozovateli potravinářského podniku vynucovat.

Je nutné si také uvědomit, že v případě prodeje potravin do nádob či dalších obalů přinesených konečnými spotřebiteli nemá provozovatel možnost ovlivnit hygienický stav přinesených nádob/obalů a jejich vhodnost pro styk s nakupovanými potravinami, nebo jejich vhodnost z hlediska udržení kvalitativních parametrů dané potravin, což může být následně problematické při řešení případných reklamací. Řada společností, včetně maloobchodních provozů, má proto v rámci vnitřních postupů založených na zásadách HACCP, prodej do přinesených obalů prostě zakázaný. Jiné obchodní společnosti naopak na tzv. bezobalovém prodeji mají založen svůj marketing.

V případě, kdy se provozovatel potravinářského podniku rozhodne, že prodej do spotřebitelem přinesených nádob umožní, musí mít nastaveny takové postupy, které zaručí, že budou dodrženy požadavky potravinového práva stanoveného legislativou EU ve smyslu článku 3, odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se EFSA a stanoví se postupy týkající se bezpečnosti potravin. Provozovatel odpovídá za bezpečnost jím prodávaných potravin. On má i tu zodpovědnost, že nedojde ke kontaminaci jím prodávaných potravin dalším spotřebitelům či ke kontaminaci surovin, z nichž jsou tyto potraviny či pokrmy vyráběny. Jako příklad lze uvést to, že musí být nastavena

taková opatření, aby nedošlo ke styku prodávaných potravin s povrchy, na kterých byla položena spotřebitelem přinesená nádoba nebo obal apod.

Tato základní pravidla platí jednoznačně pro všechny specifikované komodity potravin uvedené ve Vašem dopise. U některé specifikovaných komodit mohou být opatření, která bude nutno nastavit méně náročná než u dalších. Například umožnění nákupu do vlastních spotřebitelem přinesených obalů u komodity čerstvé ovoce a zeleniny, které se před vlastní konzumací myjí či loupou, nebude vyžadovat tak náročná opatření, která bude muset provozovatel podniku zajistit např., pokud by chtěl toto umožnit i pro lahůdkářské výrobky. Při prodeji potravin, které jsou konzumovány bez jakékoliv další hygienické a kulinární úpravy může být nastavení systému prodeje do přinesených obalů a nádob velice náročné jak z hlediska prostorových kapacit, tak zejména na kvalitně proškolený personál.

S ohledem na výše uvedené je na zvážení konkrétního provozovatele potravinářského podniku, zda možnost prodeje potravin do vlastních nádob či obalů přinesených spotřebitelem umožní. Jako klíčové se jeví i fakt, že obsluhující personál by měl mít i tu možnost, že pokud přinesená nádoba nebude čistá či jinak vhodná pro daný účel, odmítnout potravinu do takovéto nádoby zákazníkovi prodat.

Na druhé straně je vhodné zmínit, že tento způsob se již běžně využívá například při čepování piva do přinesených džbánů, nákup rozlévaných vín do přinesených nádob, odebírání obědů do přinesených jídelnosičů ve školních a závodních jídelnách apod.

Na závěr je důležité jasně říci, že provozovatelé potravinářského podniku (bistra, provozovny rychlého občerstvení, vývařovny, restaurace, obchody s potravinářským zbožím atd.), které se k iniciativě, jejímž cílem je náhrada jednorázového plastového nádobí a náčiní a obalů připojí, musí mít zpracovány trvalé postupy na bázi systému kritických bodů (HACCP – Hazard Analysis and Critical Control Points), v nichž mimo jiné budou zohledněny i možnosti náhrady jednorázového nádobí či obalů, buď náhradou za výrobky pro opakované použití anebo spotřebitelem přinesenými nádobami.

V případě dalších dotazů nebo potřeby získání informací či zkoušení bezpečnosti výrobků lze kontaktovat pracoviště Národní referenční laboratoře pro výrobky určené pro styk s potravinami a pro děti do 3 let, nrl.fcm@szu.cz nebo tel: 267082432.

V Praze dne 9. 5. 2019

Ing. Jitka Sosnovcová

SZÚ, vedoucí NRL pro výrobky určené pro styk s potravinami a pro děti do 3 let

Příloha 2

Informace o používání a uvádění na trh plastových materiálů a předmětů pro styk s potravinami, které obsahují mletý bambus nebo jiné podobné složky.

Šetření prováděná členskými státy ukázala, že v posledních letech na trhu narůstá počet materiálů a předmětů přicházejících do styku s potravinami, které jsou vyrobeny z plastů a do nichž se přidává bambus nebo jiné „přírodní“ látky. Tyto výrobky jsou obvykle uváděny na trh s označením jako **„biologicky rozložitelné“**, **„šetrné k životnímu prostředí“**, **„organické“**, **„ekologické“** nebo **„přírodní“** a vzhledem k tomu, že jejich obchodní název a popis je používán na podporu tohoto marketingového přístupu, nejsou pro běžného spotřebitele snadno identifikovatelné jako plasty.

V současné době se z tohoto typu výrobků na trhu nejčastěji vyskytují různé typy kuchyňského nádobí nebo pomůcky pro domácnost. Jako praktický příklad lze uvést opakovaně použitelné talíře, misky, hrnečky nebo kávové pohárky či kelímky s víčkem. Tento materiál je často používán i pro výrobu dětských servírovacích sad. Výrobky mají podobný vzhled jako melaminové kuchyňské nádobí a předměty z melaminu, protože se obvykle skládají z melaminové pryskyřice jako hlavní konstrukční složky, ale také obsahují jako přísadu mletý bambus („bambus-melamin“), nebo jiné obdobné složky přírodního původu, jako je kukuřice, případně kukuřičný šrot. Tyto přísady nejčastěji fungují jako plnivo. Na trhu se mohou vyskytnout i jiné obdobné výrobky, při jejichž výrobě jsou použita bambusová vlákna, která jsou přidávána do polymerního pryskyřičného pojiva za vzniku kompozitního produktu.

Typy materiálů a předmětů, které jsou předmětem této informace, se výrazně liší od těch, které jsou vyrobeny přímo z bambusu nebo jiného přírodního produktu, jako je dřevo, a které jsou pouze mechanicky vytvarovány a jinak se nacházejí ve své přirozené podobě, ačkoli při jejich výrobě mohou být použity adhezivní látky (lepidla) a povrchové úpravy (laky).

Šetření prováděná členskými státy zjistila, že řada těchto materiálů a předmětů vyrobených z bambusu a melaminu a určených pro styk s potravinami se na trhu prodává s tvrzením, že jsou udržitelné, recyklovatelné a přírodní. Jak již bylo výše uvedeno, jsou označeny reklamními tvrzeními, jako jsou „biologicky rozložitelné“, „šetrné k životnímu prostředí“, „organické“, „přírodní“ nebo dokonce v některých případech „100% bambus“, což v mnoha případech neodráží skutečnou povahu produktu.

Ustanovení čl. 3 odst. 2 nařízení (ES) č. 1935/2004 vyžaduje, aby „označení, reklama a prezentace materiálu nebo předmětu nebyly klamavé pro spotřebitele a neuváděly ho v omyl. Provozovatelé podniků/dovozci a obchodníci/ proto musí zajistit, aby označení a reklama těchto výrobků byly v souladu s výrobkem, který je uváděn na trh, a to zejména s přihlédnutím ke skutečnému složení tohoto výrobku. V případech, kdy se melamin nebo jiné druhy plastů používají jako hlavní konstrukční složka v materiálech a předmětech, které také obsahují i jiné složky, jako je v tomto případě bambus, je možné, že takováto reklamní prohlášení, zejména ta, která naznačují, že produkty neobsahují žádné plastové materiály, mohou být považovány za zavádějící a v rozporu s požadavky čl. 3 nařízením (ES) č. 1935/2004.

Během posledních několika let se v systému rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF) vyskytla řada oznámení týkajících se bambusových melaminových materiálů a předmětů pro styk s potravinami. Uvolňování neboli migrace melaminu a formaldehydu do potravin byla v mnoha případech několikanásobně vyšší, než jsou stanovené specifické migrační limity pro melamin (SML= 2,5 mg/kg potravin nebo potravinového simulantu) a pro formaldehyd (SML =15 mg /kg potravin nebo potravinového simulantu) uvedené v nařízení Komise (EU) č. 10/2011, což je důvodem k stažení výrobku z trhu a oznámení do systému RASFF, aby byly jeho prostřednictvím informovány i další členské státy EU.

Migrace melaminu a formaldehydu nad úroveň příslušných SML indikuje používání a přítomnost melaminu a formaldehydu. Pracovní skupina expertů pro materiály a předměty určené pro styk s potravinami Evropské komise proto zdůraznila, že je nezbytné, aby kontrolní orgány a podnikatelé věnovali těmto výrobkům zvláštní pozornost, s přihlédnutím k možnému nesprávnému označení a zejména k možnosti uvolňování škodlivého melaminu nebo formaldehydu v množstvích vyšších než SML stanovených v právních předpisech.

Pracovní skupina expertů členských států EU se se zástupci Evropské komise dohodla, že pro takovéto materiály a předměty vyrobené plastu jako hlavní konstrukční složky, ale také obsahující mletý bambus nebo jiné obdobné složky jako přísady se bude aplikovat nařízení (EU) č. 10/2011 o materiálech a předmětech z plastů určených pro styk s potravinami. Toto nařízení vyžaduje, aby při výrobě plastových vrstev z plastových materiálů a předmětů, včetně přísad, byly úmyslně používány pouze látky zařazené do seznamu povolených látek Unie, který je uveden v příloze I tohoto nařízení. Nařízení ani související pokyny podle definice plastu neposkytují maximální (nebo minimální) obsah přísad, které by konečný materiál nebo předmět mohl obsahovat.

Použití bambusu nebo jiných podobných složek jako doplňkových látek při výrobě plastů a materiálů určených pro styk s potravinami, například k vyplnění nebo vyztužení plastů, vyžaduje povolení v souladu s články 9 až 11 nařízení (ES) č. 1935/2004. Toto povolení musí být vydáno dříve, než mohou být tyto přísady použity při výrobě plastových materiálů a předmětů pro styk s potravinami, tzn. před uvedením výsledného výrobku na trh. Toto povolení bylo uděleno pro FCM č. 96 "dřevěná vlákna a moučka, nezpracovaná". Nicméně rozsah, v jakém bambus spadá do tohoto povolení, není zcela nejasný, protože bambus není strom, ale tráva, pocházející z rodu Poaceae, zatímco dřevo pochází z kmenů nebo větví různých druhů stromů nebo keřů. Evropská komise požádala Evropský úřad pro bezpečnost potravin o aktualizované posouzení rizik, pokud jde o FCM č. 96 "dřevěná mouka a vlákna, neupravená", která by měla přispět k objasnění statusu této látky jako přísady do plastů podle článku 9 nařízení (ES) č. 1935/2004.

Pracovní skupina projednala, že použití přísad přírodního původu, jako je bambus v plastové matici, nemusí nutně představovat přímé zdravotní riziko. Zdravotní rizika však mohou vzniknout, pokud je kvalita těchto přírodních přísad nízká, nebo pokud obsahují nebo přispívají k tvorbě reakčních nebo rozkladných produktů, které představují zdravotní riziko nebo pokud látky bobtnají nebo usnadňují hydrolýzu kompozitního materiálu, což vede k nepříznivým povrchovým změnám a k uvolňování

škodlivých látek do potravin. Nedávné průzkumy materiálů a předmětů pro styk s potravinami vyrobených z bambusu a melaminu prokázaly tyto nepříznivé a škodlivé účinky.

Podle platné legislativy, provozovatelé podniků musí zajistit, aby takové materiály a předměty přicházející do styku s potravinami a látky používané pro jejich výrobu, byly vhodné pro jejich zamýšlené a předvídatelné použití.

Častým problémem je i to, že výrobci nebo dovozci materiálů a předmětů, vyrobených z melaminové pryskyřice za použití většího množství bambusových vláken nepovažují tyto materiály za plast ať již záměrně, omylem nebo z nedostatku znalostí o platných právních předpisech. V důsledku toho se důsledně neprovádí ověření souladu s nařízením (EU) č. 10/2011. To může v konečném důsledku vést k uvedení na trh takových materiálů a předmětů, z nichž látky, jako například melamin nebo formaldehyd migrují v množstvích vysoce převyšujících povolené migrační limity a mohou ohrozit zdraví zejména citlivých skupin spotřebitelů, jako jsou malé děti.

Na závěr je nezbytné poznamenat, že pokud se při výrobě tohoto druhu výrobků z plastů použije melaminová či melamin-formaldehydová pryskyřice, vztahuje se na tyto výrobky i nařízení (EU) č. 284/2011, kterým se stanoví zvláštní podmínky a podrobné postupy dovozu plastového kuchyňského nádobí z polyamidu a melaminu pocházejícího nebo zasílaného z Čínské lidové republiky a čínské zvláštní administrativní oblasti Hongkong. V případě dalších dotazů nebo potřeby získání podrobnějších informací či zkoušení bezpečnosti výrobků lze kontaktovat pracoviště Národní referenční laboratoře pro výrobky určené pro styk s potravinami a pro děti do 3 let, nrl.fcm@szu.cz nebo tel: 267082432.

Zpracovala: ing. Jitka Sosnovcová

*Vedoucí Národní referenční laboratoře pro výrobky
určené pro styk s potravinami a pro děti do 3 let
Státní zdravotní ústav*

(Zdroj: Materiál J. Sosnovcové)